

Neo-Gramşçıyan Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme

Selim Kurt¹

Öz

Kapitalist sistemin çok ciddi iç çelişkilere sahip olmasına rağmen nasıl ayakta kaldığını analiz ettiği çalışması Hapishane Defterleri ile ulusal bir hegemonya anlayışı ortaya koyan Gramsci'nin fikirleri Neo-Gramşçıyan düşünürler tarafından uluslararası sisteme de uyarlanarak, küresel hegemonyanın temellerinin ortaya konulması için de kullanılmıştır. Hegemonyanın 16. yüzyılda dünyanın ilk kapitalist devleti olarak görülen Birleşik Eyaletler ile başladığı kabul edilmektedir. Zaman içerisinde ise 19. yüzyılda Birleşik Krallık'a ardından da İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'ye geçtiği iddia edilmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ın ardından iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesinin yol açtığı kriz ortamının tetiklediği ekonomik gerileşimin, 2008 küresel mali kriziyle zirveye çıkması, Amerika'nın hegemonyasının daha yüksek sesle sorgulanmasına neden olmuştur. Bunda 1976'da Mao'nun vefatının ardından uygulamaya konulan piyasa temelli reformların sağladığı yüksek büyüme hızının 2000'li yılların başından itibaren Çin'i önemli bir ekonomik güç haline getirerek, ABD'ye rakip olarak ortaya çıkarmasının da önemli bir rolü vardır. Bu durum Amerika'nın gerileyişyle de birleşince Çin'in dünyanın yeni hegemon gücü olduğu yönünde söylemlerin gündeme gelmesine neden olmuştur. Ancak Neo-Gramşçıyan perspektiften değerlendirildiğinde bir devletin küresel manada hegemon olabilmesi için yönlendirici bir ekonomik sisteminin, bu sisteme uygun sosyo-kültürel ve politik üstyapısının ve bu değerleri tüm dünyaya yaymak için kurguladığı bir uluslararası örgütler ağıının bulunması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Hegemonya • Antonio Gramsci • Neo-Gramşçıyan Teori • Çin Halk Cumhuriyeti • ABD

An Eco-Political Assessment of Global Hegemony Position of People's Republic of China from Neo-Gramscian Perspective

Abstract

The thoughts of the Gramsci, presented a national hegemony understanding with his masterpiece The Prison Notebooks, analyzed how capitalist system survives despite its deadly serious inner contradictions, was adapted to international system by Neo-Gramscian scholars and this new interpretation used to determine fundamentals of the global hegemony, as well. The contemporary world hegemony, accepted to begun in the 16th century with the United Provinces (Holland), and it is alleged that passed to the United Kingdom in the 19th century and then to the United States following to the Second World War. However, the economic recession, triggered by the crisis caused by the end of the bipolar world order following the end of the Cold War, peaked with the 2008 global financial crisis. For this reason, American hegemony began to be questioned with a higher voice. In that case, the high growth rate provided by market-based reforms after Mao's death in 1976 has played an important role in bringing China into the forefront of the US as a major economic power since the early 2000s. Above mentioned situation, coupled with America's decline, has led to the emergence of rumors that China is the new hegemonic power of the world. However, when analyzed from the Neo-Gramscian perspective, a state, who could become a hegemon in the global level, should have a leading economic system, a socio-cultural and political superstructure suitable for this substructure, and a network of international organizations, that are fostering these values all over the world.

Keywords

Hegemony • Antonio Gramsci • Neo-Gramscian Theory • People's Republic of China • United States

1 Sorumlu Yazar: Selim Kurt (Dr. Öğr. Üyesi), Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Giresun, Türkiye. Eposta: selim.kurt@giresun.edu.tr ORCID: 0000-0002-0462-5791

Atf: Kurt, S. (2019). Neo-Gramşçıyan perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel hegemonya durumuna ilişkin eko-politik bir değerlendirme. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(1), 43-72. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.1.0011>

Extended Summary

The concept of hegemony is generally defined as the power, established by one unit over the others. Because it cannot be executed by force alone, this authority should be supported with consent, for the duration of it. At this point Gramsci pointed out that the main hegemon in the system is a social class determined by a production method, and this class rising the hegemon position by gaining the consent of the other ones. The hegemony, described by Gramsci in national level, adapted to international system by Neo-Gramscian scholars, and these scholars indicated that the world hegemony realized by internalization of the values of a social class, emerged in a state. It is generally accepted that hegemony started with the emergence of the capitalist economic system, because of the pre-capitalist societies, which had a closed economic cycle system, aren't useful for understanding of international hegemony.

The United Provinces (Holland), where capitalist system firstly emerged in 16th century, was accepted as the initial hegemon state of the world. The hegemony of the United Provinces passed on to England, which had become the world's largest capitalist state in the 19th century by carrying out the industrial revolution. And it is alleged that the hegemony of Britain has been transferred to the United States, which has emerged as the greatest capitalist state of the period after the Second World War, paralleling the economic and political turbulence experienced between the two wars. But, after the end of the Cold War, the United States has begun to face with new crises, affected by the instability and economic decline created by the disintegration of the bipolar system in the world. Especially the 2008 economic crisis, which affected the whole world, caused the future of American hegemony to be questioned with a higher voice.

China has been transformed into an important economic power since the early 2000s with the high growth rate of the market-based reforms initiated by Deng Xiaoping, who came to power after Mao in 1976, and following that it became the world's largest exporter state in 2009. For that reason, it was started to be claimed and questioned that China, which is expected to pass the US in terms of economic size in the 2030s, turned into a global hegemony with a higher voice.

When approaching the Neo-Gramscian perspective, an actor, who would like to become a hegemon, should turn into a power center both economically and politically, and spread its values all over the world through international organizations, designed by it. Analyzing the hegemony situation in this respect, it is claimed that, despite the economic power triggered by the impressive growth, China's economy is highly fragile due to base on export economy mostly financed from the outside, so it is alleged that China's economic growth could be tackled, in the event of a contraction of its export markets. The best example of this is the decrease in the growth rate of the PRC in parallel with the decrease in exports due to the contraction of the international markets in the 2008 global financial crisis.

On the other hand, in order to become a global hegemon, China should build a socio-cultural and political superstructure that is coherent for its economic substructure. To this end, in order to define itself as a peaceful force against the imperialist past of the west,

China adopted Confucianism, which made a great deal of moral values, as a state policy, and tried to introduce itself to the whole world in this way. However, in particular, the violence prone policy imposed in the Xinjiang-Uyghur autonomous region, human rights violations, and the unilateral and provocative activities in the controversial areas of the South China Sea, adversely affected the image, which China tried to create.

Moreover China should legitimize its economic and political values through the international organizations that is established by it, in order to become a global hegemony. The structure of the international organization, that underlies the US hegemony, has been mostly built after the Second World War. And China is member all of these organizations except NATO. First of all, China legitimizes the existing system established by the United States, because of its membership to all of them. On the other hand, the weight of him in the decision-making mechanisms of these organizations is extremely low. The organizations as Asia Infrastructure Investment Bank and Shanghai Cooperation Organization, led by China as an alternative to above-mentioned organizations, remained largely local both in terms of the covered area and the number of members as compared to the organizations led by the United States.

As it is seen, when China's hegemony situation is analyzed from the Neo-Gramscian perspective, it can be said that China cannot be called as a hegemon because it isn't subjected to qualifications, that should be possessed by a hegemon, and it is impossible for it to gain all of them in a short period of time, as well.

Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme

Hegemonya kavramı genel olarak bir birimin diğeri üzerinde kurduğu iktidar olarak tanımlanmaktadır. Bu iktidar sadece zorlama ile idame ettirilemeyeceğinden kalıcı olabilmesi için ayrıca rıza unsuruyla da desteklenmesi gerekmektedir. Bu noktada sistemdeki temel hegemonun üretim biçimi tarafından belirlenen bir toplumsal sınıf olduğuna işaret eden Gramsci, bu sınıfın diğeri sınıfların da rızasını elde ederek hegemon konumuna yükseldiğini ifade etmektedir. Gramsci tarafından ulusal bir temelde tanımlanan hegemonya, Neo-Gramşiyen düşünürlerce uluslararası sisteme de uyarlanmış olup, bahsi geçen düşünürler bir devletin içinden doğan toplumsal sınıfa ait değerlerin uluslararasılaşması yoluyla dünya hakimiyetinin/hegemonyasının gerçekleştiğine dikkat çekmektedirler.

İçinde yaşadığımız dünyanın, yani modern dünya sisteminin kökleri 16. yüzyıldadır. Bu dünya-ekonomi³ o zamanlar sadece yerkürenin bir parçasında, öncelikle Avrupa ve Amerika kıtasının bazı kısımlarında konumlanmıştı. Bu sistem zamanla bütün dünyaya yayılacak şekilde genişlemiş ve bir dünya-ekonomi haline gelmiştir. Ve bu sistemin ön plana çıkan özelliği ise kapitalist⁴ bir dünya-ekonomi olmasıdır. Bir dünya-ekonomi ve bir kapitalist sistem el ele gitmektedirler. Dünya-ekonomiler genel bir politik yapıyı ya da homojen bir kültürü birleştiren çimentodan yoksun oldukları için, bunları bir arada tutan şey işbölümünün etkinliğidir. Ve bu etkinlik de kapitalist bir sistemin sağladığı sürekli olarak genişleyen zenginliğin bir fonksiyonudur. Modern zamanlara kadar kurulmuş olan dünya-ekonomiler ya parçalanmış ya da güç yoluyla dünya-imparatorluklarına dönüştürülmüşlerdir. Tarihsel olarak uzun süre yaşamış olan tek dünya-ekonomi, günümüzde de yaşanan modern dünya-sistem olmuştur. İşte bu nedenle modern dünya-sisteminin tanımlayıcı özelliği olarak kapitalist sistem kök tutmuş ve güçlenmiştir (Wallerstein, 2014, s. 51-52).

Bu çerçevede günümüze kadar üç devletin kapitalist bir dünya-ekonomide kısa dönemli bile olsa hegemonya kurmaya muvaffak oldukları söylenebilir. Bunlardan ilki büyük ölçüde 16. yüzyılda belirmeye başlayan kapitalist sistemin ilk ortaya çıktığı ülke olarak kabul edilen Birleşik Eyaletler'dir.⁵ Söz konusu devletin 17. yüzyılın ortalarından

3 Bir dünya-ekonomi, içinde iş bölümü olan ve bu yüzden temel ya da asli malların dikkate değer bir büyüklükte içsel mübadelesinin yapıldığı, sermaye ve emek gücü akışlarının gerçekleştiği bir coğrafi alandır. Bir dünya- ekonominin tanımlayıcı özelliklerinden biri, birleştirici bir politik yapıyla sınırlanmamış olmasıdır. Dünya-ekonominin içinde pek çok politik birim vardır ve bunlar modern dünya sistemimizde devletlerarası bir sistemde gevşek bir şekilde birbirine bağlanmıştır. Ve bir dünya-ekonomi kendi bünyesinde pek çok kültür ve grup barındırır. Bu bazı ortak kültürel kalıplar geliştirmedikleri manasına da gelmemektedir. Geliştirdikleri bu tür ortak kalıplara ise jeokültür denmektedir. Bunun manası, bir dünya-ekonomide ne politik ne de kültürel bir homojenlik beklenmemesi gerektiğidir ve zaten yoktur. Böyle bir yapıyı en iyi birleştiren ise, onun içinde inşa edilmiş olan işbölümüdür. Bkz. Wallerstein, 2014, s. 51-52.

4 Burada bahsi geçen dünya-ekonominin kapitalizme bakışı şu şekilde özetlenebilir. Kapitalizm kar amacıyla pazarda satış yapan üretici bireyler ya da firmaların varlığından ibaret değildir. Bu türden kişiler ya da firmalar dünyanın her yanında binlerce yıldır zaten vardır. Ücret için çalışan insanların varlığı da bir tanımlama için yeterli değildir. Kapitalist bir sistemde olduğumuzu, ancak sistem sermayenin sonsuz birikimine öncelik verdiğinde söyleyebiliriz. Böyle bir tanımlama kullandığımızda, sadece modern dünya sisteminin kapitalist bir sistem olduğu ortaya çıkar. Sonsuz sermaye birikimi oldukça basit bir kavramdır: İnsanların ve firmaların daha çok sermaye biriktirmek için sermaye biriktirdikleri ve bunun sürekli ve sonsuz bir süreç olduğu anlamına gelir. Bir sistemin böyle sonsuz bir birikime öncelik verdiğini söylerken kast edilen ise yapısal mekanizmaların varlığı ve piyasada farklı gerekçelerle hareket edenlerin bir şekilde bu mekanizmalar tarafından cezalandırıldıkları ve en nihayetinde de toplumsal sahnedeki silinecekleridir. Diğeri taraftan, uygun gerekçelerle hareket edenler ise ödüllendirilir ve başarılı olurlarsa da zenginleştirilirler. Bkz. Wallerstein, 2014, s. 52.

5 Birleşik Eyaletler: Hollanda, Zelanda, Utrecht, Gueldre, Overysse, Frizya ve Groningen'de müteşekkil olan yedi eyaletin birleşimini kapsamaktadır.

itibaren hegemon konumuna yükseldiği kabul edilmektedir. Birleşik Eyaletler'in hegemonyasının 19. yüzyılda endüstri devrimini gerçekleştirerek dünyanın en büyük kapitalist ülkesi haline gelen İngiltere'ye geçtiği, İngiltere'nin ise özellikle iki savaş arası dönemde yaşadığı iktisadi ve politik gerilemeye koşut olarak hegemonyasını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dönemin en büyük kapitalist ülkesi olarak ön plana çıkan Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) devrettiği iddia edilmektedir. Bu devletlere hegemonik dememizi sağlayan ise, belirli bir dönem için devletlerarası sistemde oyunun kurallarını belirlemeleri, dünya ekonomisine hakim olmaları, askeri açıdan oldukça güçlü olmakla birlikte, siyasi olarak istediklerini asgari düzeyde askeri güç kullanarak elde edebilmeleri ve dünyayı tartışırken kullanılan kültürel dili düzenleyebilmeleridir (Wallerstein, 2014, s. 107. ve Keohane, 1984, s. 32). 1945-1970 yılları arasında altın çağını yaşayan Amerikan hegemonyası, 1970'li yılların başındaki krizi takiben düşüşe geçmiş, yeni bir ekonomik sistem ve üretim yöntemi ile toparlansa da Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, dünyadaki iki kutuplu sistemin dağılmasının yarattığı istikrarsızlık ve ekonomik gerileyişinin de etkisiyle, yeni krizlerle karşılaşmaya başlamıştır (Wallerstein, 2015, s. 23-25). Özellikle 2007-2009 yılları arasında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen küresel mali kriz, Amerikan hegemonyasının geleceğinin daha yüksek bir sesle sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur (Heywood, 2013, s. 146).

Bu noktada, Mao'nun ardından iktidara gelen Deng Xiaoping döneminde başlatılan piyasa temelli reformların sağladığı yüksek büyüme hızı sayesinde 2000'li yılların başında önemli bir ekonomik güç haline gelen, 2009 yılına gelindiğinde ise dünyanın en büyük ihracatçısı konumuna erişen ve 2020'li yıllarda da ekonomik büyüklük olarak ABD'yi geçmesi beklenen Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) küresel manada bir hegemon dönüşüp dönüşmediği daha yüksek sesle iddia edilmeye ve sorgulanmaya başlanmıştır.⁶

Bu çerçevede çalışmada, ÇHC'nin küresel manada bir hegemon konuma sahip olup olmadığı ya da yakın gelecekte bu konumu elde edip edemeyeceği Neo-Gramsşyan

6 Çin'in küresel hegemonya durumuna ilişkin bazı iddialar şu şekilde sıralanabilir: Arrighi (2010: 284) yirmi birinci yüzyılın başında ABD-Çin ilişkileri bağlamındaki asıl meselenin artık ABD'nin Çin'le ticari ilişki kurup kurmaması olmadığını, daha çok Çin'in dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olarak Birleşik Devletler'in yerini alması meselesi olduğunu ifade etmektedir (Arrighi, 2010, s. 284). "When China Rules the World" adlı kitabında Çin'in medeniyet, ırk, devlet yapısı ve birlik açısından Batı'dan son derece farklı bir tarihe sahip olduğunu ifade eden Martin Jacques, devletlerin dünyayı kendi tecrübelerine göre algıladıklarını dile getirmektedir. Devletler hegemonik güç olduklarında, Jacques Çin'in de olacağı görüşündedir, kendi değerleri ve öncelikleri çerçevesinde dünyayı biçimlendirmeye çalıştıklarına işaret etmektedir. Bu nedenle hegemon durumuna yükseldiğinde Çin'in etkisinin temel olarak ve büyük ölçüde ekonomik olacağını beklemenin çok da gerçekçi olmadığını, tersine onun politik ve kültürel etkilerinin de en az ekonomik olan kadar tesirli olacağını ifade etmektedir. Bu çerçevede kitabının temel argümanının Çin'in dünyaya etkisinin Birleşik Devletler'in geçen yüzyılda dünyaya etkisi kadar büyük ve muhtemelen daha da muhteşem olacağını göstermek olduğunu belirtmektedir (Jacques, 2009, s. 14). Harvard Üniversitesi'nde tarih profesörü olan Neil Ferguson "21. Yüzyılın Çin'in yüzyılı" olacağını söylemiştir. Yaşantımız süresince en büyük ve en hızlı sanayi devrimine şahitlik ettiğimizi ifade eden Ferguson, Çin'in kısa sürede dünyanın en büyük ekonomisi haline gelerek, bu pozisyonu elinde bulunduran ABD'den liderliği devralacağını iddia etmektedir (Ferguson, 2011, s. 5-6). Bloomber'de Noah Smith tarafından kaleme alınan bir yazıda, Smith satın alma gücü paritesine göre 2013 yılından beri dünyanın en büyük ekonomisi olan, 2017 yılı itibarıyla da iç üretimi ABD'nin üretimiminin %63'üne yükselen ve dünyanın en büyük ihracatçısı olan Çin'in şuan dünya ekonomisinin dominant gücü olmamasına karşın, yakın gelecekte bunun gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Bu durumun ise, "toplama etkisi" ve onun tetikleyeceği "kümelenme etkisi" gibi faktörlerle ekonomik sermayenin Çin'e daha fazla yönelmesini sağlayarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hayata geçirilen ve ABD hegemonyasının temelini oluşturan DTÖ ve IMF gibi kurumların etkisinin azalmasına neden olarak ve daha önce ABD'nin müttefiki olan devletlerin daha fazla Çin'e yaklaşmasını sağlayarak ABD hegemonyasının yerini Çin'in hegemonyasının almasına neden olabileceğini belirtmiştir (Smith, 2018).

perspektiften analiz edilmeye çalışılmıştır. Bunun için öncelikle Gramsci'nin hegemonya anlayışı ile Neo-Gramşçıyan düşünce teorik olarak ortaya konulduktan sonra, ÇHC'nin hegemonya durumu, Neo-Gramşçıyan perspektifin bir devletin küresel bir hegemon olması için gerekli gördüğü ekonomik sisteme öncülük etme, bu sisteme uygun bir üstyapı yani sosyo-kültürel ve politik bir yapı kurgulama ve söz konusu değerlerin tamamını uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak meşrulaştırma kriterleri açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Gramsci'nin Hegemonya Anlayışı ve Hegemonyanın Uluslararasılaşması

Gramsci'nin Hegemonya Anlayışı

Gramsci'nin günümüzdeki dünya sisteminin anlaşılmasında da önemli bir rol oynayan hegemonya anlayışı tüm çıplaklığıyla "Hapishane Defterleri" adlı eserinde ortaya konulmuştur. Bu eserde esasen Gramsci tarafından yapılmak istenen İtalyan işçi sınıfının iktidara gelmesinin yollarının araştırılarak ortaya çıkarılmasıdır. Bunun için hegemonya kavramına başvuran Gramsci'ye göre temel ögesi rıza ve ikna olan entelektüel ve ahlaki bir liderlik olarak tanımlanan hegemonya terimi, hem yönetici bir sınıf olarak proletaryaya hem de bu yönetimin uygulanmasına ilişkindir. Bu bir taraftan egemen sınıfın, karşıt gruplar üzerinde zorunlu olarak uygulayacağı zorlama manasına gelirken diğer taraftan da proletarya ile işbirliği yapmaya razı olan müttefiklerinin fikir ve kültür alanında da yönetilmesi demektir (Gramsci, 2014, s. 33).

Bu noktada Gramsci işçilerin ve köylülerin bir devletin yönetimini ele geçirememelerinin en önemli nedeni olarak, yöneten grubunkinden bağımsız bir entelektüel yapı ile kültür geliştirememelerini göstermektedir. Bu çerçevede halk kitlelerinin bu türden bir entelektüel yapı ile kültür yaratımına yönelik hareketlerini entelektüel ve ahlaki bir reform olarak niteleyen Gramsci, böylesi bir gelişme için kitlelerin, egemen grupların düşünce ve değerlerinin salt bir yansıması olmayan bir dünya kavrayışı ortaya koymalarının zorunluluğuna işaret etmektedir (Fontana, 2013, s. 65).

Bu bağlamda yapı ve onunla ilintili olarak da üst yapı kavramlarına göndermede bulunan Gramsci'ye göre hegemonyanın ortaya çıkışında ilk adım ekonomik-korporatif aşamadır. Bu bir tüccarın başka tüccarlarla, bir imalatçının başka imalatçılarla vb. dayanışma halinde olmayı hissetmesi gibi grup içi bir dayanışma modelidir. Ancak bu aşamada sınıflar arası bir dayanışma hissinden henüz söz edilemez (örneğin tüccar ile imalatçı arasında). Yani bir meslek grubu içerisinde dayanışma ve örgütlenme gereksinimi duyulmasına karşın henüz daha geniş bir toplumsal grup birliği ihtiyacı duyulmamaktadır. İkinci aşamada ise toplumsal gruptan olanlar arasında çıkar birliği bilincine erilmesi söz konusudur ki, bu da tamamen ekonomik temellidir. Bu aşamada artık devlet sorunu ortaya çıkar, ancak tek bir alanda: egemen gruplarla siyasal ve hukuksal eşitliğe kavuşmak için. Çünkü bu aşamada, yürürlükteki temel çerçeveler içinde, yasama ve yönetime katılmak, gerektiğinde var olan kadro çerçevesinde bunları değiştirmek ve yeniden oluşturmak hakkı talep edilir. Üçüncü aşamada artık her grup, bugünkü ve gelecekteki gelişmesi için kendi korporatif çıkarlarının, tamamıyla ekonomik bir grubun korporatif çıkarlarını aştığının ve kendisine bağlı başka grupların çıkarları haline gelebileceğinin ve gelmesi gerektiğinin bilincine varır. Bu, diğer aşamalardan farklı olarak tamamıyla siyasal bir evre olup, üstyapılar

çevresine geçişin belirlendiği bir aşamadır. Bu aşamada daha önce filizlenmiş olan ideolojiler “parti” halini alır. Ayrıca bu aşamada söz konusu toplumsal gruplar, içlerinden biri ya da bu gruplar arasında kurulmuş olan birlik zafer kazanıncaya, kendisini kabul ettirinceye, bütün toplumsal yaşamlarında yayılınca ve böylece yalnız ekonomik ve siyasal hedeflerin birliğini değil, fakat düşünsel ve ahlaksal birliği de kuruncaya kadar mücadeleyi sürdürür. Ortaya korporatif planda değil evrensel planda yeni sorunlar atar ve artık mücadele bu sorunlar etrafında döner. Böylelikle temelli olarak bir toplumsal grubun kendisine bağlı gruplar üzerindeki egemenliği kurulmuş olur. Devlet, elbette bu grubun öz örgütü olarak, grubun en geniş bir şekilde etkinliğinin yaygınlaştırılmasına elverişli koşulları yaratmakla yükümlü sayılır. Bu noktada egemen grup kendisine bağlı grupların çıkarlarıyla bağımlı bir duruma gelmiştir ve devlet yaşamı da sürekli ve temel grupla buna bağlı grupların çıkarları arasındaki geçici dengelerin aşılmasını sağlayan bir kuruluş olarak tasarlanmıştır.

Tarihin akışı içerisinde bu aşamalar, yatay ve dikey olarak birbirleriyle iç içe geçer. Ekonomik toplumsal etkinliklere (yatay) ve ülkelere (dikey) göre çeşitli tarzlarda bölünerek ve birleşerek bu durum gerçekleşir. Bu bileşimlerden her biri kendine özgü ekonomik ve siyasal örgüt yapısıyla belirir. Ayrıca böyle bir devletin ve ulusun iç ilişkilerine, uluslararası ilişkilerin de karıştığını göz önüne almak gerekir. Bu ise yeni ve tarihsel olarak somut ve özgün yeni bileşimler meydana getirir. Bu çerçevede gelişmiş bir ülkede doğan bir ideoloji, daha az gelişmiş ülkelere yayıldığı zaman buradaki bileşimlerin yerel niteliğine de etki ederek, onları da kendisine tabi kılmak için dönüştürmeye çalışır (Gramsci, 2014, s. 294-296).

Hegemonyanın Uluslararasılaşması: Neo-Gramşiyen Düşünce

Uluslararası İlişkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde ise köklerini Eski Yunan'da lider anlamına gelen “hegemonia”dan alan hegemonya kavramı, en genel tanımıyla, sistem içindeki bir aktörün diğerleri üzerindeki baskılayıcı ve hakim pozisyonunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Hegemonyanın geleneksel yorumu, hakimiyet ve zorlama kavramlarıyla özdeştir. Yani bu kavram, sistem üzerindeki aktörlerin çoğunluğuyla ideolojik bir bütünlük oluşturması yerine, küresel topluluğun geri kalanının sadakatini zorlamaya kalkışan hegemonik gücün ekonomik hakimiyeti ya da askeri gücü ile bağlantılıdır. Hegemonyanın kavramsallaştırılmasında, düşünürlerin bir kısmı devletlerin askeri ve siyasal üstünlüğünü temel alırken, bir kısmı da devletlerin ekonomik üstünlüğünü referans noktası olarak almaktadır (Yazan, 2017, s. 54). Bu farklı bakış açıları uluslararası ilişkiler alanında farklı tanımlamalara neden olmuştur. Örneğin, Cox hegemonyayı sıklıkla bir devletin diğerleri üzerinde dominant olması hali olarak tanımlamaktadır (Cox, 2013, s. 561). Wallerstein'a (1983: 101) göre ise devletlerarası sistemde hegemonya, süper güçler arasında sürekli mücadelenin olduğu bir durumda güçlerden birinin ekonomik, politik, askeri, diplomatik ve hatta kültürel alanlardaki kurallarını ve isteklerini diğerlerine empoze ettiği son derece dengesiz bir duruma göndermede bulunmaktadır. Keohane ve Nye tarafından hegemonya “devletlerarası ilişkileri yöneten başlıca kuralları uygulamaya yetecek gücü olan ve bunu uygulama iradesi bulunan bir devlet” şeklinde tanımlanmıştır (Keohane, 1984, s. 34-35). Diğer taraftan Fontana (2013, s. 273) hegemonyayı “Baskın toplumsal grupların, entellektüellerin ileri sürdüğü ve ifade ettiği karşılıklı olarak pekiştirici ve eklemelenmiş düşüncelerin karmaşık ağını kuşatarak

egemen bir toplumsal düzeni meşrulaştıran, bir kalıcı rıza sistemi kurmasına yarayan bir araç” şeklinde tanımlamaktadır. Gilpin (1999: 116) ise hegemonya’yı bir devletin sistemdeki diğer devletler üzerinde kurduğu liderlik olarak ifade etmektedir.

Tarihsel materyalist bir toplumsal dönüşüm sorunsalına yerleşen ve Gramsci’den birçok fikir barındıran ve ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinden belirgin bir şekilde ayrılan bir dal 1980’lerde Robert Cox’un çalışmalarıyla belirmiştir (Morton, 2011, s. 159). Hegemonyayı devletlerin iktisadi ve askeri yeterliliklerine dayalı tek boyutlu bir tahakküme indirgeyen genel geçer uluslararası ilişkiler teorisinin aksine, Cox’un geliştirdiği Neo-Gramşçıyan perspektif hegemonyanın alanını genişleterek, tüm sisteme uygulamaktadır (Morton, 2011, s. 162).

Neo-Gramşçıyan düşünürlere göre tarihsel bir yapı içerisinde hegemonya üç faaliyet sahasından oluşmaktadır. Bunlardan ilki özel sosyal güçleri doğuran maddi, kurumsal ve söylemsel alanlardaki sosyal ilişkilerin tamamını kapsayan “üretimin sosyal ilişkileri”dir. İkincisi tarihsel olarak birleşik devlet-sivil toplum komplekslerini içeren “devlet şekilleri”dir. Üçüncüsü ise, alternatif dünya düzeni formlarının nasıl ortaya çıkabileceğini düşünmeye de imkan tanıyan, istikrar ve çatışmanın aşamalarını temsil eden “dünya düzeni”dir (Bieler & Morton, 2004, s. 87-88).

Esasen Gramsci, hegemonyanın hareket noktasının ulusal olduğunu ve buradan yola çıkmak gerektiğini ifade etmekte olup, hegemonyanın ulusal nitelikteki isteklerin düğümlendiği bir kavram olduğunu belirtmektedir. Ancak ulusal temelli böyle bir hareketin varış noktasının enternasyonal olması gereğine de işaret etmektedir (Gramsci, 2014, s. 349). Gramsci hegemonyanın toplumsal niteliğine vurgu yapsa da, devleti de hiçbir zaman ikinci plana itmemiştir. Devlet uluslararası ilişkilerin temel birimidir, sosyal çatışmaların gerçekleştiği yerdir, bu nedenle de aynı zamanda sosyal sınıfların hegemonyasını kurduğu bir saha olma niteliğine de haizdir.⁷ Soyut anlamda uluslararası olan işçi sınıfı, hegemonyasını kurarken kendisini uluslaştırır. Bu çerçevede ulus çapında yeni işçi sınıfı önderliğinde gelişen birliğin meydana gelmesi uluslararası ilişkilerin herhangi bir şekilde yeniden yapılanmasının öncülüdür. Bununla birlikte, sosyal mücadelenin ana odağı ve uluslararası ilişkilerin temel birimi olarak varlığını koruyan devlet, kendi sosyal tabanını da kapsayan genişletilmiş devlettir (Cox, 2013, s. 560-561).

Tarihsel olarak, hegemon olmak için⁸ ise bir devletin evrensel anlamda bir dünya düzeni

7 Üretimin sosyal ilişkilerindeki değişim sosyal güçlerin yeni yapılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Devletin gücü de bu yapıya dayanmaktadır. Bu nedenle devleti belirli bir kurumsal kategori olarak düşünmek yerine, tarihsel süreçte inşa edilmiş çeşitli devlet biçimleri ile politik mücadelenin çeşitli sosyal bağlamları olduğu hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu amaca, tarihsel blok konseptinin kullanılması ve devlet teorisinin sivil toplum içerisindeki ilişkilere dahil edilerek genişletilmesiyle ulaşılmaktadır. Sosyal güçlerin belirli bir yapılandırılması, uygulamada devletin amaçlarının sınırlılıklarını ya da parametrelerini ve devlet faaliyetlerinin icra yöntemini tanımlamakta, yani başka bir deyişle her bir devletin ulusal çıkarlarını tanımlamaktadır. Kısaca farklı devlet şekillerinin göz önünde bulundurulmasıyla bir devletin sosyal temellerini analiz etmek ya da farklı devletlerin tarihsel içeriklerini anlamak mümkün olmaktadır. Bkz. Bieler & Morton, 2004, s. 90.

8 Robert Gilpin’in “Hegemonik Savaş Teorisi” uluslararası sistemdeki hegemonya geçişlerini açıklayan teorilerden biridir. Bu teoriye göre, uluslararası sistemdeki mevcut yönetim sistemi ile sistemdeki gücün yeniden dağılımında artan oranda kopmalar meydana gelmesi uluslararası sistemde dengesizliğe neden olmaktadır. Bu dengesizlikler sistemdeki devletler arasında farklı büyüme ve gelişme süreçlerinin yaşanmasına neden olarak bir taraftan sistemdeki dominant devlet için meydan okumalar yaratırken diğer taraftan da sistemdeki yükselen güçler için fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Bu şartlar altında sistemdeki dominant gücün bakış açısından uluslararası statükoyu devam ettirmenin maliyeti artmakta ve gücü ile tahhütleri arasında ciddi çelişkiler yaratmaktadır. Diğer taraftan yükselen gücün bakış açısından mevcut

kurması gerekmektedir. Ancak bu bir devletin doğrudan diğerlerini sömürdüğü bir düzen olmayıp, diğerlerinin de belli noktalarda kendi çıkarlarıyla uyumlu gördüğü bir düzen olmalıdır. Böyle bir düzenin, devletlerarasında çıkar çatışmalarına neden olacağından, yalnızca devletlerarası bir çerçevede olması beklenemez. Burada kast edilen düzen ise dünya çapında (ya da en azından hegemonyanın etki alanında) hareket eden sivil toplum güçlerine fırsat tanınmasına işaret etmektedir. Bu çerçevede hegemonik dünya düzeninin temeli sadece devletlerarası çatışmaların düzenlenmesi olmayıp, aynı zamanda küresel anlamda tanımlanan sivil toplumdur⁹ (Cox, 2013, s. 562).

Bu nedenle hegemonya, temelde bir devletler hiyerarşisi değil, bir tür sınıf hakimiyeti olarak anlaşılır. Sınıf, statik bir analitik kategoriden ziyade tarihsel bir kategori olarak görülür ve deneysel bir yolla tanımlanır. Bu ise, sınıf kimliğinin tarihsel iktisadi sömürü süreçleri dahilinde ve içerisinde yeşerdiği anlamına gelir (Morton, 2011, s. 168). Bu nedenle tarihsel olarak hegemonyanın esaslı sosyal ve ekonomik devrimler geçirmiş güçlü devletler tarafından kurulduğu söylenebilir. Devrim devletin iç ekonomik ve siyasi yapılarını değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda devlet sınırları ötesine taşan enerjiler yayar. Dünya hegemonyası başlangıçta dominant sosyal sınıf tarafından kurulan iç (ulusal) hegemonyanın dışa yayılmasıdır. Bu ulusal hegemonyaya bağımlı ekonomik ve sosyal kurumlar, kültür ve teknoloji, dışarıda ona öykünme biçimleri yaratır. Bu şekilde yayılan hegemonya daha uzak çevrelerde “pasif devrim” etkisi yaratır. Bu ülkeler ne aynı esaslı sosyal devrimi geçirmiş ne de ekonomileri aynı şekilde ilerlemiştir, ama hegemonik modelin öğelerini bünyelerine, eski iktidar yapısını bozmadan almışlardır. Çevre ülkeler hegemonik merkezden bazı ekonomik ve kültürel yanları alıp uyarlayabilirler, ama onun siyasi modelini uyarlamakta aciz kalırlar. Bu çerçevede dünyadaki bazı askeri-bürokratik rejimler bugünün çevre ülkelerinde pasif devrime gözcülük yapmaktadırlar. Bu nedenle dünya hegemonya modelinde hegemonya merkezde daha yoğun ve tutarlı, çevrede ise çelişkilerle doludur (Cox, 2013, s. 563).

Uluslararası düzeyde hegemonya sadece devletlerarası siyasi bir düzen değildir. Hegemonya aynı zamanda dünya ekonomisi düzenidir de, belirli bir dominant üretim biçimi ile işler, diğer ülkelere nüfuz eder ve diğer alt üretim biçimlerine bağlanır. Aynı zamanda farklı ülkelerin sosyal sınıflarını birbirine bağlayan uluslararası sosyal ilişkiler ağıdır. Dünya hegemonyası, sosyal, ekonomik ve siyasi bir yapı olarak tarif edilebilir; sadece bunlardan biri yetmez, üçü de bulunmak zorundadır. Bunun da ötesinde dünya hegemonyası, ulusal sınırları aşan bir eylem sahası olan sivil toplum güçlerinin ve devletlerin davranışının hangi kurallar çerçevesinde işleyeceğini gösteren, dominant üretim biçimini destekleyici kuralları koyan evrensel normlarla, kurumlarla ve mekanizmalarla kendini gösterir (Cox, 2013, s. 563).

uluslararası sistemi değiştirmenin maliyeti, elde edilmesi muhtemel potansiyel faydalara göre, azalmaktadır. Mevcut konumunu korumak isteyen dominant aktör bu meydan okumaya bir cevap olarak sistemdeki dengeyi yeniden tamir edecek politika değişikliklerine gider. Ancak tarihsel kayıtlar göstermiştir ki, eğer sistemdeki dominant güç bunu yapmada başarısız olursa, sistemdeki dengesizlik bir savaş ile çözümlenecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Gilpin, 1999, s. 186-187.

9 John Kane “Global Civil Society” adlı kitabında “küresel sivil toplum”un sınırlar arasında ve hükümetlerin erişiminin ötesinde faaliyet gösteren kalabalık insan gruplarına işaret ettiğini dile getirmektedir. Kane, küresel sivil toplumun gündeme getirilmesinin, küresel seviyede yeni bir sosyal, ekonomik ve politik odaya meydana getirilmesi taleplerine bir cevap olduğu hususunda görüş birliği bulunduğuna işaret etmektedir. Bu tür organizasyonların yeni ve artan oranda otonom bir saha oluşturup oluşturmadıkları ya da sadece Batılı liberal toplumun bir yansıması olup olmadıklarının tartışmalı bir husus olduğunu da belirtmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Kane, 2003, s. 2.

Üretimde toplumsal ilişkilerin belli türlerinin ve yönetici bir sınıfın çıkarlarının dünya çapında dışa doğru genişlemesi, uluslararası alanda kurumsal mekanizmalar tarafından desteklenebilir (Morton, 2011, s. 174). Bu noktada hegemonyanın yayılmasında ve kabulünde uluslararası örgütler önemli bir rol oynar. Bizzat kendisi de hegemonik dünya düzeninin ürünü olan uluslararası örgütler bir yandan hegemonik dünya düzeninin gelişimine olanak veren kurallar bütününi kolaylaştırırken, diğer yandan da ideolojik olarak dünya düzenini meşrulaştırır ve çevre ülkelerin politik elitlerini sisteme dahil ederek, hegemonya karşıtı fikirlerin etkisini azaltırlar. Bu çerçevede uluslararası örgütler, dominant ekonomik ve sosyal güçlerin yayılmasını kolaylaştırırlar ve aynı zamanda üzerinde hakimiyet kurdukları çıkarlarda yapılan düzenlemelerin en az acıyla gerçekleşmesine olanak sağlarlar. Günümüzde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi örgütlerde somutlaşmakta olan bu kurumlar en temelde ekonomik yayılmayı teşvik için kurgulanmışlardır. Aynı zamanda problemleri durumlarda istisna ve sapmalara da izin verirler. Uluslararası kurumlar ve kurullar genelde hegemonyayı kuran devlet ile başlar. En azından bu devletin desteğini almak zorundadır. Söz konusu kurumlara resmi katılım, IMF ve Dünya Bankası'nda olduğu gibi, hegemon devletin sistemdeki meşruiyetini artırır. Esasen bu örgütlerde tüm üye devletlerin bir oyu bulursa da, reel siyasi ve ekonomik güç resmi karar verme süreçlerini belirler, gücü de belirleyen ve onu farklı düzeylerde temsil eden bir gayri resmi etki alanı vardır (Cox, 2013, s. 563-564).

Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hegemonya Durumunun Analizi

Neo-Gramşiyen perspektiften bakıldığında bir devletin hegemon konumuna yükselmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlardan ilki, o ülkenin ekonomik ve siyasi alanlarda esaslı bir dönüşüm geçirmesinin gerekliliğidir. Böylelikle devlet kendi içerisinden çıkan bir sosyal sınıf tarafından kurgulanan ekonomik bir sistemin tetiklediği sosyo-kültürel ve siyasi bir sistem dizayn eder ve bu sistemler bütününi diğer dünya devletlerine de kabul ettirmesi halinde hegemon konumuna yükselir. Bu noktada uluslararası örgütler söz konusu değerler bütününi diğer devletlere yayılarak, kabulünde ve böylelikle de sistemin meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Cox, 2013, s. 561-564).

Hegemonyanın kapitalist sistemin bir ürünü olduğu kabul edilmekte olup, bu çerçevede 16. yüzyılda sistemin ilk kapitalist devleti olan Birleşik Eyaletler ile başladığı, takiben 19. yüzyılın en önemli kapitalist gücü olan İngiltere tarafından devir alındığı ve en nihayetinde de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'ye geçtiği iddia edilmektedir (Keohane, 2005, s. 36-37). Buradaki amacımız, 2000'li yıllarla birlikte sistemde ekonomik bir güç olarak belirerek, ABD'nin hegemonyasına, en azından, ekonomik olarak meydan okuduğu iddia edilen ÇHC'nin bu konuma erişip/erişmediğinin ve/veya erişip/erişmeyeceğinin değerlendirilmesidir.

Bunun için ise Neo-Gramşiyen perspektife göre bir ülkenin hegemon konumuna yükselmesi için sahip olması gereken üç nitelik üzerinden ÇHC analize tabi tutulmuştur. Bu amaçla öncelikle altyapı (ekonomik sistem) olarak ÇHC'nin durumu incelenmiş, takiben bu altyapıya uygun bir üstyapı (sosyo-kültürel ve siyasi) kurgulayıp kurgulayamadığı ve bunun dünyanın genelinde kabul görüp/görmediği değerlendirildikten sonra, kurguladığı bu sistemi diğer dünya devletlerine yayarak, onların rızasını elde edecek mekanizmalara (uluslararası örgütler) sahip olup olmadığı analiz edilmiştir.

ÇHC'nin Altyapı (Ekonomik Sistem) Analizi

Komünist Parti'nin ÇHC'yi 1949 yılında kurmasını takiben, parti ideolojisine göre tüm ekonomik sistemi yeniden şekillendirmiştir. 1949 yılından sonra Çin'de iki farklı ekonomik kalkınma modeli uygulanmıştır. Bunlardan birincisi Mao iktidarı döneminde (1949-1976) uygulanan ve yüksek oranlı merkezileşmeye dayanan “Planlı Ekonomi” iken, diğeri ise Deng döneminde uygulanan reformların sonucu olarak ortaya çıkan “Çin-tarzi Sosyalist Pazar Ekonomisi”dir (Sandıklı, 2010, s. 42).

Mao döneminde Çinli vatandaşları yerel endüstriyel üretim gerçekleştiren halk komünleri şeklinde örgütleme girişimi olan Büyük Sıçrama Politikası (1958-1960) tarıma darbe vurmuş ve ortaya çıkarttığı kıtlık on milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Ardından gelen Kültür Devrimi (1966-1976) döneminde Mao, Çin vatandaşlarını, aşırı bürokratik hale geldiğini ve devrimci değişime direndiğini iddia ettiği parti devletine saldırımları konusunda kışkırtmıştır. 1970'li yılların sonuna gelindiğinde ise, Çin ekonomisi gittikçe istikrarsızlaşmış ve Komünist Parti'nin meşruiyeti tehlikeye girmiştir (Balaam & Dillman, 2015, s. 446).

1976 yılında Mao'nun vefatını takiben, Kültür Devrimi sona ermiş ve Çin'in dünya üretimindeki payı 1978 yılında %5'lere gerilemiştir. Kısa bir iktidar mücadelesinin ardından Deng Xiaoping iktidara gelmiş ve onlarca yıl süren kargaşadan sonra ideolojinin tek başına parti devletinin devamını sağlayamayacağını görererek, Stalinist temelde kurgulanmış olan ekonomi politikalarını reddetmiş ve Çin için en önemli hususun “ekonomik kalkınma” problemini çözmek olduğunu görererek, kısa bir süre içerisinde ülkede reformlara başlamıştır. Kırsal alanda başlayan reformların başarılı olması, tüm ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması kararının verilmesi için elverişli bir ortam yaratmıştır. Böylelikle bir dizi reform başlatılmış olup, bu çerçevede ortak çiftlikler kaldırılmış, çiftçilere fazla malları serbest piyasada satabilme yanında üretecekleri ürünü seçme konusunda da özerklik tanınmıştır. Gıda üretimi tırmanmış, çiftçilerin gelirleri artmış ve sonuç olarak özel tarım girişimleri yaygınlaşmıştır. Ekim 1984'te Çin Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi toplantısında “Ekonomik Sistemin Yeniden Yapılandırılması” kararı alınmış ve ekonomik sistemde şehir merkezli aşama başlamıştır. Bu çerçevede Deng, “açık kapı” olarak isimlendirilen politikalar uygulamaya başlamıştır. Çin'i küresel piyasalara, yabancı yatırıma ve teknik bilgilere açacak şekilde uluslararası ticaret ve finansın önündeki engeller azaltılmıştır. Bu reformların zorunlu bir sonucu olarak özel mülkiyet hakları gittikçe artan oranda genişlemiştir. Piyasa güçlerinin rolü de dramatik bir şekilde artmıştır (Balaam & Dillman, 2015, s. 447. ve Sandıklı, 2010, s. 43).

Çin-tarzi Sosyalist Pazar Ekonomisinin uygulanması, Mart 1993'te gerçekleştirilen 8. Ulusal Halk Kongresi ilk toplantısında kabul edilen anayasal düzenlemelerle anayasal olarak da garanti altına alınmıştır. Bu dönemde faydacı bir yaklaşım benimsenmiş ve ekonomi politikaları tüm ülkeyi kapsayan tek bir program yerine, hazırlandığı her bir bölgenin ve ekonomik sektörün coğrafi koşullarına uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Bu dönemin bir diğeri ise ülkeye yabancı sermaye akışı ile dış ticaretin önem kazanmaya başlamasıdır. Üstelik bu dönemde pazar güçleri bazı malların ve hizmetlerin üretiminde aktif bir hale gelmiş ve ikili bir fiyat sistemi oluşturulmuştur. Tüm dünyada da olduğu gibi ekonomik alandaki kısıtlamalar kaldırılmış ve tüm fiyatlar pazar güçleri tarafından serbestçe belirlenmeye başlanmıştır. Yapılan reformlar sonucunda 1995

yılına gelindiğinde Çin'in dünya üretimindeki payı ikiye katlanarak yüzde 10.9'a ulaşmıştır (Sandıklı, 2010, s. 44).

1978 yılında piyasa reformlarını başlatmasından itibaren Çin hızlı bir ekonomik ve sosyal büyüme gerçekleştirmiştir. Büyük bir ekonomi tarafından tarihin en hızlı sürdürülebilir genişlemesini hayata geçirerek, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nı (GSYİH) her yıl ortalama olarak yüzde 10 seviyelerinde büyütme başarılmış ve 800 milyondan fazla insanı sefaletten kurtarmıştır (The World Bank, 2018b). Dünyanın en büyük nüfusuyla (2016 yılı itibariyle yaklaşık olarak 1.38 milyar) Çin, bitmez tükenmez bir işgücü arzına sahiptir ve bu durum onu küresel ekonominin imalat merkezi haline getirmiştir. Yüksek büyüme hızı sayesinde Çin 2009 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ihracatçısı haline gelmiş ve 2010 yılında da Japonya'yı geçerek dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmuştur. 2010 yılında Çin ekonomisi, reformların başladığı 1978 yılına nazaran 90 kat daha büyüktür (Heywood, 2013, s. 278-279).

Çin'in hızla büyüyen ihracat ekonomisinin getirisi, 2017 yılında 443 milyar dolara ulaşan büyük çaplı bir ticaret fazlası oluşturmuştur (CNN, 2018). Çin bu ticaret fazlasını büyük miktarlarda Amerikan dolarına yatırmakta ve Amerikan hisse senetlerini almak için kullanmaktadır. İlâveten bu fazlalığı, yurtdışında özellikle de Afrika'da mülke ve menkul değere yatırım yapmak için kullanmakta ve bu çerçevede Afrika kıtasındaki enerji, maden ve altyapı projelerine milyarlarca dolar aktarmaktadır. Ancak Çinli yetkililer çok uzun bir süreden beri hükümetlerinin ayakta kalması için en önemli olan hususun ekonomiye refah pompalamakta olan hızlı büyüme oranının sürdürülmesi olduğunu düşünmektedirler. Onlar büyük çaplı sosyal karışıklığın önüne geçecek yıllık minimum GSYİH büyüme oranının yüzde 8 olduğuna inanmaktadır. Bu minimum düzey küresel ekonomik krizin Çin ekonomisini de vurmaya başladığı 2007 ve 2008 yıllarında test edilmiştir. ABD'nin gayri menkul ve finans krizlerinin etkileri uluslararası finans sistemi içinde yayılırken ve Amerikan tüketicileri tüketimlerini kısarken, Çin'in ürettiği mallara olan talep de azalmıştır. 2009 yılında Çin'in ticaret fazlası 2008 yılına göre neredeyse yarı yarıya düşmüştür (Balaam & Dillman, 2015, s. 448-449).

Halen 13. Beş Yıllık Plan periyoduna giren Çin ekonomisi uluslararası standartlara göre hızlı bir şekilde büyümektedir. Büyüme oranları aşamalı bir şekilde yavaşlarsa da kişi başına düşen gelirin 2010-2020 döneminde ikiye katlanması beklenmektedir. Bu nedenle Çin ekonomisinin yakın gelecekte de küresel büyümenin en önemli itici gücü olacağı öngörülmektedir (OECD Observer, 2017). Dünya GSYİH'nin büyümesine % 1.4 oranında katkı veren Çin halen küresel büyüme oranına OECD alanından daha büyük bir katkıda bulunmaktadır ve bu durumun 2030'lu yılların başına kadar devam etmesi beklenmektedir (Guillemette & Turner, 2018, s. 12).

Çin'de 700 milyon internet kullanıcısı ve 282 milyon da yeni teknolojiyi benimsemeye hevesli dijital çağda doğmuş 25 yaş altı internet kullanıcısı bulunmaktadır. Çin pazarının olağanüstü seviyesi ve dijitalleşmenin başlangıcındaki destekleyici düzenlemeler ve yönetsel çevre, e-ticaret ve fintech gibi endüstriyel alanlarda onu lider konumuna getirmiştir. Dijitalleşme, etkinliği artırarak ve ekonomik dinamiklerden kaynaklanan yavaşlamayı azaltarak Çin ekonomisini şekillendirmeye devam edecektir (IMF, 2018a).

Çin'deki Birleşik Devletler Ticaret Temsilciliği Ofisi'nin verilerine göre 635.4 milyar

dolarlık değerle Çin, mal ticaretinde Amerika'nın en büyük partneridir. Amerikan Ticaret Bakanlığı'na göre Amerika'nın Çin'den mal ve hizmet ihracatı 2015 yılında ülkedeki 911.000 kişinin istihdamına destek olmuştur. Bu durum Çin'i Amerika'nın en büyük ticari partneri haline getirmiştir. Çin halen Amerika'nın en büyük ticari mal partneri, en büyük ithalat kaynağı ve üçüncü büyük ihracat pazarıdır. Aynı zamanda Çin, Amerikan Hazine Tahvilleri'nin en büyük yabancı alıcısı olarak,¹⁰ bir yandan Amerika'nın federal borcunu finanse ederken bir yandan da faiz oranlarının düşük kalmasını sağlamaktadır (Office of the United States Trade Representative, t.y.).

2008 krizine kadar GSYİH'sı yıllık ortalama %10 civarında büyüyen Çin'in büyüme oranları 2012'den beri aşamalı olarak azalsa da, mevcut küresel standartlara göre son derece etkileyicidir.¹¹ 1.38 milyarlık nüfusuyla Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir ve gerek kalkınma gerekse küresel ekonomide önemli ve etkili bir rol oynamaktadır (World Bank, 2018). Büyüme oranlarındaki yavaşlamaya rağmen Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sı Amerika'ninkine yaklaşılmaya devam etmektedir ve IMF, büyüme oranlarındaki kademeli yavaşlamaya karşın, Çin'in 2030'a kadar dünyanın en büyük ekonomisi olacağına öngörmektedir (IMF, 2018).

Yapılan tüm açıklamalardan Çin'in kalkınma merdivenlerini tırmanmada ve dünyada siyasi ve ekonomik alanlarda rol oynamada başarılı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ekonomik liberaller bu durumu olumlu bir şekilde değerlendirmektedirler. Çin, serbest piyasaların ve açık ticaret sistemlerinin hızlı büyümeye ve karşılıklı bağımlılığa neden olduğu şeklindeki görüşü destekler gözükmektedir. Çin, imalattaki karşılaştırmalı üstünlüğünü ortaya koyarken, gelişmiş ülkeler daha ucuz ürünlerin ve artan tüketimin meyvesini toplamaktadır. Diğer taraftan birçok liberale göre Çin'in artan refahı daha fazla iç demokrasi yönünde engellenemez baskılar yaratmakta, ülkeyi uluslararası alanda daha sorumlu davranmaya zorlamakta, bu da DTÖ, BM ve G-20 gibi küresel yönetim kurumlarını güçlendirmektedir. Kısaca bu düşünceye göre gelişmiş dünyanın üzerinde hemfikir olduğu şeyleri kabul eden Çin'dir, yoksa Çin'in bencil çıkarlarına boyun eğen gelişmiş dünya değildir. Dış ticarete ve yatırıma aşırı derecede bağımlı olduğu için Çin'in açık ve kurallara dayanan bir ekonomik sistemin devam ettirilmesinde temel nitelikli çıkarları bulunmaktadır (Balaam & Dillman, 2015, s. 456. ve Layne, 2008, s. 14).

Diğer taraftan realistler Çin konusunda liberaller kadar iyimser değildir. Onlar askeri modernleşmenin Çin'i ABD'nin askeri hegemonyasını tehdit eder hale getireceğinden endişe etmektedirler. Mamul maddelere Çin'in koyduğu fiyatlar gelişmiş ülkelerdeki tekstil, otomobil ve elektronik gibi endüstrileri zayıflatmakta, hatta yok etmektedir. Bu da gelişmiş dünyada önemli oranda iş kaybına neden olmakta ve gelişmiş ülkeleri olası bir savaşta savunmasız hale getirmektedir. Ayrıca ABD'nin Çin'le ticarete verdiği açık onu Çin'e karşı borçlu ve savunmasız hale getirmektedir. Çin'in yüklü miktarda Amerikan hazine senedi almayı durdurması ya da dolar yerine başka bir küresel rezerv paraya yönelmesi halinde ABD bundan ciddi zarar görecektir. Realistler Çin'i serbest ticaret kurallarını ihlal eden ve

10 Ekim 2017 itibarıyla 1 trilyon 189 milyar dolarla en fazla ABD hazine bono ve tahvilini elinde tutan ülke olan Çin'i, 1 trilyon 93 milyar dolarlık tahvile sahip olan Japonya takip etmektedir. Bkz. Uzmanpara, 2018.

11 Kriz öncesinde 2007 yılındaki %14.23'lük büyüme oranıyla 1984 yılından beri en yüksek GSYİH büyüme oranına ulaşan Çin'in son on yıldaki büyüme oranları sırasıyla şu şekildedir: 2008-%9.65, 2009-%9.40, 2010-%10.64, 2011-%9.54, 2012-%7.86, 2013-%7.76, 2014-%7.30, 2015-% 6.90, 2016-%6.70, 2017-%6.9. Bkz. The World Bank, 2018c.

parasını manipüle ederek, dışarıya ucuz mal pompalayarak, entelektüel mülkiyet haklarını çalarak ve ihracatçıları sübvansede ederek rakiplerine zarar veren gizli merkantilist bir ülke olarak görmektedirler (Balaam & Dillman, 2015, s. 456-457).

Bu noktada liberal ve realist perspektiflerin farklı bakış açılarının Zbigniew Brzezinski ile John Mearsheimer'in görüşlerinde somutlaştığı söylenebilir. Brzezinski, Çin'in açık surette uluslararası sisteme asimile olduğunu, Çin liderliğinin Amerika'yı yerinden etmeye kalkışmanın beyhude bir çaba olduğunu gördüğünü ve Çin'in nüfuzunun ihtiyatlı bir biçimde yayılmasının küresel üstünlüğe giden en emin yol olduğunu anladığını iddia etmektedir. Mearsheimer ise, bu değerlendirmeye karşı çıkarak, Çin'in barışçıl bir şekilde yükselemeyeceği görüşünü dile getirmiştir. Ona göre Çin'in dramatik iktisadi büyümesinin gelecek on yıllarda da devam etmesi halinde Amerika ile Çin'in, büyük bir savaşa dönüşme potansiyeline sahip yoğun bir güvenlik rekabetine girmeleri muhtemeldir (Arrighi, 2010, s. 313).

Diğer taraftan tüm avantajlarına ve gelecek projeksiyonlarına karşın Çin'in hegemon konumuna ulaşmasını zorlaştıran bir takım ekonomik sıkıntıları da bulunmaktadır. Öncelikle Çin'deki sermaye birikimi, merkezileşme ve bölüşümden nüfusun son derece sınırlı bir kesimi yararlanmaktadır. Bu çerçevede Çin'in iktisadi gelişiminin gelir adaletsizliğindeki artışı da beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. Dünyada gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu ülkelerden biri de Çin'dir¹² ki, bu durum ülkedeki sosyal barışı tehdit etmektedir (Sarıöz Gökten, 2013, s. 189). Diğer taraftan, gelecekte Çin daha fazla sayıda inovasyon/yenilik üreten şirkete ihtiyaç duyacaktır. Bunu ise sadece girişimcilik yoluyla sağlayabilir. Halen devletin sahip olduğu şirketler toplam endüstriyel çıktının yüzde 25'ini üretmektedirler. 1970'li yıllarda bu oran yüzde 75 olsa da, Çin daha da iyisini yapmak zorundadır.

Ulusal finans sistemindeki en önemli risk ise bankaların sahipliğinin devlete ait olmasının yanı sıra sermayelerinin de büyük ölçüde devlet tarafından sağlanmasıdır. Bunun manası hükümetin faiz oranlarını belirlemesi ve kredileri de onaylamasıdır. Devlet yatırımcılara düşük faiz ödeyerek, sahibi olduğu işletmeleri düşük faizli kredilerle fonlayabilir. Bunun manası ise bankaların hükümet fonlarını karlı olup olmadığı bilinmeyen sektörlere transfer etmesidir ki, bu da kaynakların heba edilmesi manasına gelmektedir.

Banka kredileri hemen hemen ekonominin yüzde 30'una tekabül etmektedir. Bunların ise neredeyse üçte biri düzenlemeye tabi tutulamayan bilanço dışı kredilerdir. Bu krediler merkezi hükümet tarafından koyulan ödünç verme limitlerinin üzerindedirler. Eğer faiz oranları artar, büyüme çok hızlı bir şekilde yavaşlar ve hükümet kesintileri de piyasayı daraltırsa, bu krediler muhtemelen ödenemeyecektir. Böyle bir durum, ABD'deki 2008 mali krizine benzer bir çöküntüyü Çin'de de tetikleyebilir. Diğer taraftan 2008 mali krizinin Çin'in kalkınma paradokslarını da ortaya çıkardığı söylenebilir. Pekin, merkantilist-realist tutkularını, küresel çaptaki ekonomik karşılıklı bağımlılığın gereklilikleriyle de dengelemek durumundadır. Aynı zamanda sosyal kontrolü devam ettirmenin bir mekanizması olarak ekonomik liberalleşme çabalarını da sürdürmek zorundadır.

12 Ülkelerin güncel siyasi gelişmelerinin yanı sıra ekonomi alandaki istatistiklerini de derleyen The Spectator Index (TSI), kişi başına düşen milli gelir oranının ülkelere göre dağılımına yönelik olarak 2012 ve 2017 yılları arasını kapsayan bir çalışmada Çin, gelir dağılımı adaletsizliğinde yüzde 48'lik oranla dünya ülkeleri arasında birinci sırada yer almıştır. Bkz. The Spectator Index, 2017

Şu an Çinli liderler çok ince bir ipin üzerinde yürümektedirler. Varlık balonlarını ortadan kaldırmak için reform yapmaları zorunludur. Diğer taraftan büyüme yavaşlarsa, insanların yaşam düzeyleri de düşebilir. Bu yeni bir devrime daha neden olabilir. İnsanlar yalnızca kişisel refahlarında hızlı bir yükseliş olduğu sürece kişisel güçlerini devlete teslim etmeye gönüllü olmaktadır. Çinli liderlerin iç talebi 1.38 milyar insana yaymaları halinde, ihracata dayanma zorunlulukları azalır. Bu çerçevede Çin kendi tüketici kültürünü ve iç harcama şeklini geliştirmek mecburiyetindedir ki, bu Çin'in şundaki ihracat ekonomisinin dayandığı yapısalıcı söylem ve tasarruf kültürüyle dengelenmesi gereken bir vazifedir.

Ülke daha fazla pazar temelli bir ekonomiye dönüşmelidir. Bunun anlamı özel sektör sahipliğindeki şirketlere daha fazla dayanarak, oluşturulan rekabet ortamının getirilerinden faydalanmaktır. Bunu yapmak için ise Çin menkul kıymetler borsasına yapılan yatırımın artırılması gerekir. Bunun gerçekleşmesi halinde, şirketler büyümelerini finanse etmek için borç yerine hisse senedi satışına dayanabileceklerdir (Amadeo, 2018. ve Balaam & Dillman, 2015, s. 449).

Bu nedenle Çin'in ABD'yi geçebilmesi için liberal düzenin gerektirdiği politik ve kurumsal dönüşümü tam manasıyla gerçekleştirmesinin gerektiği söylenebilir. Son olarak yaşanan 2008 krizi ABD merkezli neoliberal düzenin devamını sağlamış, bu süreçte Çin de küresel kapitalist ekonomiye iyice eklenmiştir. Bu çerçevede Çin ile ABD arasındaki ilişkinin bir meydan okuma veya çatışma halinden daha çok "çıkarcı birliği" şeklinde işlediği söylenebilir. Bu nedenle gelecekte iki ülkenin başarısı diğer devletlerin rızasının yanı sıra ortak hareket etmelerine de bağımlı olacaktır (Sarıöz Gökten, 2013, s. 189).

Sonuç olarak Çin halen daha, gelişmişlik ve gelir dağılımı açısından dünya ortalamasının altında yer almaktadır. Çin'in büyümesi büyük ölçüde başta ABD olmak üzere büyük kapitalist ülkelerin tüketim talebine bağımlıdır ki, bu durum 2007-2009 krizinde net bir şekilde görülmüştür. Ayrıca sınırsız olarak kabul edilen işgücünün de bir sınır vardır ve küresel kapitalist sistem daha ucuz işgücünün olduğu yeni bir yer keşfettiği anda yatırımlar Çin'den ayrılacaktır (Sarıöz Gökten, 2013, s. 195). Bu nedenle ekonomisi kırılgan dengeler üzerine kurulu olan Çin'in kısa vadede kapitalist sistemin liderliğini ele geçirmesi pek de mümkün gözükmemektedir.

ÇHC'nin Üstyapı (Sosyo-Kültürel ve Politik) Analizi

Diplomasi ve ekonomik ilişkiler Çin dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Çin hükümeti neoliberal ekonomi politikalarına dayanan "Washington Uzlaşısı" yerine Çin modeli hızlı ekonomik büyümeye gönderme yapan "Pekin Uzlaşısı" nı tüm dünyaya ihraç etmeye çalışmaktadır. Günümüzde Çin hükümetleri, Çin'e sadece uluslar nezdinde değil bölgeler, örgütler ve şahıslar nezdinde de daha iyi bir imaj kazandırmak için "yumuşak gücü" önemli bir enstrüman olarak görmektedirler (Lahtinen, 2015, s. 201). Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, Çin Komünist Partisi'nin 17. Parti Kongresi'nde, Çin'in yumuşak güce daha fazla yatırım yapması gerektiğini söylemiştir. Bu, Çin gibi sert gücü, yani askeri ve ekonomik gücü, artan bir ülke için son derece akıllıcadır. Çünkü bu durumu fark eden komşu ülkelerin korkuya kapılarak, yükselen gücü dengelemek için yeni koalisyonlar ve ittifaklar kurması muhtemeldir. Bu durumdaki bir ülkenin yumuşak gücünü geliştirerek kendini daha cazip bir hale getirmesi, anılan ülkelere karşı yukarıda bahsi geçen koalisyonların hayata geçmesi ihtimalini de azaltmaktadır (Nye, 2011, s. 6).

Diğer taraftan Çin'in yumuşak güce yönelik artan ilgisinin altında üç farklı nedeninin daha bulunduğu söylenebilir. Birinci neden Çin'in yükselişinin Çinli karar vericiler ile analizcileri doğal olarak “bir ülkeyi büyük güç yapan nedir?” sorusunu sormaya yöneltmesiyle bağlantılıdır. Bu sorunun cevabını araştırdıkların da ise yumuşak gücün bir devletin uluslararası statüsünün ve etkisinin önemli bir göstergesi olduğu cevabına ulaşmışlardır. İkinci neden, büyük güçler arasındaki savaşların neredeyse ortadan kalkmasıyla, Çinli karar vericilerin bu devletler arasındaki mücadelenin bir yumuşak güç mücadelesi haline dönüştüğüne inanmaya başlamalarıdır. Bu nedenle Çin, uluslararası toplumun büyük güçleri ile aynı seviyeye ulaşma hayalini gerçeğe dönüştürmek istiyorsa yumuşak gücünü geliştirmelidir. Üçüncü neden ise, yumuşak gücün geliştirilmesi, Çin'in yükselen bir güç olarak uluslararası maddi ve ahlaki statükoyu bozguna uğratacağı yönündeki korkuları hafifletmenin bir yolu olarak önemli görülmüştür (Suzuki, 2010, s. 200-201).

Çin'in yumuşak gücünün çeşitli kaynakları bulunmaktadır. Bunlardan ilki Çin tarzı sosyalizmdir. Çinli entellektüeller Çin tipi sosyalizminin “canlılığı”nın Çin'in yumuşak gücünün önemli bir kaynağı olduğunu iddia etmektedirler. Kurumların yumuşak gücü desteklediğini ileri süren Çinli entellektüeller, Çin'in sürekli olarak iç yönetişimini geliştirmeye çabaladığını belirtmektedirler. Son yıllarda ekonomik gelişmenin yanı sıra hukukun üstünlüğünün de tesis edilmesinin ülkede geniş kapsamlı kurumsal yenilenmeyi teşvik ederek, Çin'in uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamasını sağladığı da ileri sürülmektedir. Bu husus, bir devletin güç elde etmesinde iç kurumsal yapısının geliştirilmesinin sıklıkla önemli bir değişken olduğuna yönelik büyük güçlerin yükselişine ilişkin tartışmayla da örtüşmektedir.

Çin'in yumuşak gücünün bir diğer kaynağı ise “gelişme modeli”dir ve bu model son yıllarda Joshua Cooper Ramo tarafından “Pekin Uzlaşısı” olarak isimlendirilmiştir. Ramo'ya göre “Pekin Uzlaşısı” “eşit, barışçıl yüksek kalitede bir büyüme arzusu”, “yenilik yapmaya ve denemeye yönelik amansız bir istek” ve “enerjik bir şekilde ulusal sınırların ve çıkarların savunulması” ile karakterize edilmekte, ancak “her bünyeye uyan bir çözüme karşı çıkmaktadır”. Çin modeli gelişmenin, neoliberal mali yeniden yapılandırma programlarının uygulandığı Latin Amerika, Asya ve Rusya gibi ülkelere başarısız olması nedeniyle de gelişmekte olan ülkelerin artan oranda ilgisine nail olduğu iddia edilmektedir (Suzuki, 2010, s. 202).

Diğer taraftan, Çin'in yumuşak gücünün hiç şüphesiz en önemli kaynağı Konfüçyüsçülük'tür. Çin, yumuşak gücünün ön plana çıkarılması bağlamında uluslararası mücadelede diğer ülkelerin dikkatini cezbetmek için kültürünü önemli bir unsur olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede Konfüçyüsçülük'ün son yıllardaki yeniden dirilişi ve tüm dünyada hızlı bir şekilde Konfüçyüs enstitülerinin kurulması Çin'in yumuşak gücünün ve dış politikasının bir parçası olarak görülebilir (Lahtinen, 2015, s. 201). Birçok Çinli bilim adamı ve hatta politika yapıcı, M.Ö. 551-479 yılları arasında yaşamış olan Konfüçyüs'ün düşüncelerine dayanan bir felsefe okulu olan Konfüçyüsçülük'ü, hemen hemen iki bin yıldan beri etkili olan Çin orijinli en etkili felsefe ve politika okulu olarak görmektedir. Mao Zedong (1949-1976) döneminde Konfüçyüsçülük kuşatma altında olsa da, Mao sonrası dönemde Komünist Parti tarafından verilen aktif desteğin de etkisiyle yeniden Konfüçyüs ve onun öğretileri ön plana çıkmaya başlamıştır (Şimalçık, 2016, s. 63-64).

Bu çerçevede Qing-hanedanlığı bilim adamlarından Li Yuxiu tarafından kaleme alınan ve küçük bir kitapçığa sığacak kadar kısa olan 1080 karakterlik Dizigui, Dujing adı verilen Konfüçyüsçülük'ün cömertlik, hoşgörü, güvenilirlik ve eşitlik gibi ilkelerini çocuklara öğretme amacı güden bir eğitim hareketi olarak on yıldan uzun bir süre önce Çin toplumunda yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hareket, klasiklerin yeniden hatırlanmasının, Çin'de kötü bir üne sahip olan ve sıklıkla “küçük imparatorlar” olarak ifade olunan nesillerin daha sorumluluk sahibi nesiller olarak yetişmesini sağlayarak, zamanla ahlaki olarak dürüst kitlelerin ortaya çıkmasına imkan tanıyacağına olan inanca dayanmaktadır. Bu metin Çinli aileler arasında da kabul görmüş olup, pek çok aile çağdaş toplumsal hastalıkların geleneksel değerlerin terk edilmesine dayandığını düşünmekte ve bu nedenle de çocuklarına, hızla değişen dünyada, ahlaki bir pusula vermek konusunda son derece istekli davranmaktadırlar.

Çocuklar için yazılan diğer Çince çalışmalarla mukayese edildiğinde Dizigui son derece katıdır. Konfüçyan davranış kuralları üzerine tekil bir odaklanmayı ortaya koymakta olup, şu şekilde tavsiyelerde bulunmaktadır: “Ailem yanlış yaptığında, onları değiştirmeleri için zorlamalıyım. Bunu ise nazik ve sıcak bir yüz ifadesi ve kibar bir ses tonuyla yapacağım. Eğer tavsiyelerimi dinlemezlerse, onları tekrar iknaya girişmeden önce mutlu bir anlarına kadar bekleyeceğim, eğer gerekirse anlamaları için gözyaşı dökeceğim. Eğer beni terslerlerse, onlara karşı kin tutmayacağım.” Yukarıdaki metinde işaret edilen itaat hususu göz önünde bulundurulduğunda iktidardaki Komünist Partisi'nin Konfüçyüsçülük'ü neden ön plana çıkardığını anlamak hiçte zor değildir (Lu, 2014. ve Varrall, 2015, s. 6).

Ming ve Qing dönemlerinin kraliyet sarayını, ÇHC'nin en üst düzey devlet erkini temsil eden Çin Ulusal Halk Kongresi binasını ve Çin Milli Müzesini içinde barındıran ve tam ortasında ise Mao Zedong'un heykeli ve mozolesi bulunan Tiananmen Meydanı'na 2011 yılının Ocak ayında Konfüçyüs'a ait bir heykelin dikilmesinin özellikle devlet felsefesi yönünden uzaklaşılan geleneksel Çin düşüncesine dönüşü, kadim Konfüçyüs geleneğinin yeniden dirilişini ve siyasi değişimi sembolize ettiği söylenebilir (Sayın, 2013, s. 224). Konfüçyüsçülük'ün okul programlarına alınması çerçevesinde mevcut gençliğin Konfüçyüs'ün normları ve değerleri aracılığıyla sosyalleşecek olması nedeniyle Konfüçyan normların ve değerlerin ülkenin sosyal ve politik yaşamında gelecek yıllarda önemli bir rol oynayacağı söylenebilir (Şimalçik, 2016, s. 64).

Deng Xiaoping döneminden itibaren, Konfüçyüsçülük'ün, toplum ve devlet nezdinde itibar görmeye başlamasının çeşitleri nedenleri vardır. Öncelikli olarak Konfüçyüsçülük ekonomik olarak gelişen ve dünya politikasında daha görünür hale gelen Çin'de etki kazanmıştır. Deng Xiaoping tarafından başlatılan reformlar komünist ideolojinin altını oymuş, Çin'in sosyo-ekonomik sistemini değiştirmiş ve ülkenin uluslararası statüsünü yükseltmiştir. Yani bir bakıma Konfüçyüsçülük'ün komünist yönetimin küllerinden yeniden doğduğu söylenebilir. İkinci olarak, Soğuk Savaş döneminde görülen ideolojik çatışma yeni bir uluslararası mücadele ve çatışmaya dönüşmüştür. Örneğin Samuel Huntington, bir tarafta Hıristiyanlığın diğer tarafta ise Konfüçyüsçülük ile İslamiyet'in yer aldığı medeniyetler arasında bir mücadele olacağını öngörmüştür (Hu, 2007, s. 136-137). Nihai olarak ise bir Çin medeniyeti ve küresel sistemini inşa etmek için kadim bir kültüre dayanılması gerektiği düşüncesinin yanı sıra, Konfüçyüs'ün şahsi özellikleri ve düşünce sisteminin dayandığı

temeller noktasında dünya kamuoyunda çok sevilen ve itibar edilen bir bilge ve düşünür olması nedeniyle “büyük Çin medeniyeti”ni kurmak için dayanılabilecek olan çok önemli bir zemin olması ve toplum ve devlet yapısının karakteristik özellikleri ve kabul edilirliliği bağlamında Konfüçyüs geleneğinin oldukça etkin olması da, söz konusu felsefenin ön plana çıkarılmasında etkili olmuştur (Sayın, 2013, s. 224).

Çin’in devlet politikasının Konfüçyüsçülük ile irtibatına ilişkin iki farklı görüş bulunduğu söylenebilir. Tartışmanın taraflarından biri Konfüçyüsçülük’ü güncel politika ile irtibatlı olarak görmemektedir. Joseph Levenson (1969) tarafından ortaya atılan bu fikrin günümüzde de yansımalarının olduğu görülmektedir. Bu bakış açısından Konfüçyüsçülük, modernleşme süreci ile birlikte yürümek için yeterince donanımlı değildir. Bu durumun bir sonucu olarak, Konfüçyüsçülük monarşinin nihayete ermesini takiben kurumsal dayanağını kaybetmiş ve tarih sahnesinden çekilmiştir. Diğer bakış açısı ise Konfüçyüsçülük’ün etkisinin devam ettiğini iddia etmektedir. Singapur eski Başbakanı olan Lee Kuan Yew, Konfüçyan değerlerin, görevler üzerindeki haklara vurgu yaparak ve hükümetin ailevi rollerine dikkat çekerek, Batı kültüründeki ve politikalarındaki eksikliklere ve aşırılıklara çare olabileceğini iddia etmiştir (Hu, 2007, s. 137).

Ancak, Çin dış politikası ile güvenlik politikasından söz edildiğinde, mevcut Çinli liderlerin Çin’in dünya görüşünün büyük ölçüde Konfüçyan fikirler tarafından şekillendiğini düşündükleri görülmektedir. Çinli liderler, pasifist Konfüçyan geleneklerin Çin’i saldırgan politikalar izlemekten ve bölgesel hegemonya tesis etmekten alıkoymasını nedeniyle Çin’in diğer devletler için bir tehdit olarak görülmemesi gerektiğini sürekli olarak iddia etmektedirler. Bu durum Mao sonrası dönemdeki birçok yüksek seviyeli Çinli liderin pasifizm ve savunmacı strateji iddialarıyla delillendirilebilir. Mao’nun halefi olan Deng Xiaoping (1978-1989); “Çin’in stratejisi geçmişte olduğu gibi gelecekte de savunmacı olacaktır.” demiştir. Başkan Hu Jintao (2002-2012); “Çin antik zamanlardan bu yana komşularına karşı samimiyet, cömertlik, nezaket ve güvene dayalı nazik bir geleneğe sahiptir.” ifadesini kullanmıştır. Çin’in barışçillığı söylemi askeri liderler tarafından da içselleştirilmiştir. Örneğin, Askeri İlimler Akademi’sinden Korgeneral Li Jijun “Çin stratejik kültürünün savunmacı karakteri, tüm dünya tarafından yaygın bir şekilde kabul görmüştür.” demektedir (Şimalçik, 2016, s. 64).

Diğer taraftan Konfüçyüsçülük’ün Çin devletinde ve toplumunda yeniden dirilişi, batılı politik düşüncelere doğal bir ideolojik alternatif olarak değerlendirildiği gibi, Batı tarzı liberal demokrasinin bir alternatifi olarak da görülmüştür. Günümüzde, mümkün olan en kısa sürede çözüm bekleyen pek çok karmaşık uluslararası sorun orta yerde durmaktadır. Bu bağlamda, etik, tecrübe ve bilgelik gibi bazı iyi bileşenlere sahip olan Konfüçyüsçülük felsefesinin bu problemlerin çözümüne yardımcı olması beklenmektedir. Bu noktada Konfüçyüsçülük’ün kendisini bir dünya gücü olarak ön plana çıkarmasında Çin’e güven verdiği de söylenebilir. Konfüçyüsçülük farklı sosyal grupları bir araya getirmekte, onların ahlaki değerlerini artırmakta ve ekonomilerini güçlendirmelerine yardım etmektedir. Bu nedenle Çin’in, kültürel değerleri ile medeniyetinin temelini oluşturan değerleri tüm dünyaya ihraç ettiği ve dünya üzerindeki pek çok insanın da çağdaş Konfüçyan Çin’den etkilendiği iddia edilmektedir (Sayın, 2014).

Konfüçyan pasifizmin kurallarının şuan ki Çin yönetiminin davranışlarını gerçekten etkilediğini söylemek ise çok da mümkün değildir. Çin, Konfüçyan değerlere dayandırdığı

yumuşak gücüne önemli oranda yatırım yapsa da, bu alanda ne zaman başarılı olsa, otoriter yönetim tarzı bu başarıları baltalamaktadır. Örneğin Pekin Olimpiyatları ile Şangay Fuarı'na yapılan yatırımlara rağmen, 2010 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen Çinli entelektüel ve insan hakları savunucusu Liu Xiaobo'yu tutuklayıp, ödülünü almasını engelleyerek, inşa ettikleri yumuşak güçlerini kendi elleriyle yıkmaktadırlar (Nye, 2011, s. 9). Bununla birlikte, yukarıda da ifade edildiği üzere Çinli liderler kendilerini gerçek manada zararsız görmektedirler. Konfüçyan alt-kültüre ait olarak görülen bu algı, pasifist normların ne şekilde devlet davranışlarını etkilediğine ilişkin mantıksız bir çıkarıma da neden olmaktadır. Yani, Çin kendisini doğal olarak Konfüçyan ve pasifist olarak görse de, gerekli olduğunda güç kullanma hususunda tereddüt etmemektedir. Nihayetinde dış politikada karar verme söz konusu olduğunda stratejik kültürün tek belirleyici faktör olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin İmparatorluk dönemi Çin'de imparatorlar ve diğer politik liderler, gerektiğinde güç kullanımını da içeren Konfüçyan ideolojinin daha pragmatik bir versiyonunu benimsemişlerdir (Şimalçık, 2016, s. 69-70). Günümüzde de bu pragmatik politikanın bir uygulaması olarak, ÇHC, Müslümanların çoğunlukta olduğu Doğu Türkistan ve Uygur Türk bölgesinde, Konfüçyan bakış açısının tam zıddı şekilde, şiddet yanlısı bir politika takip etmektedir. Çin bu konuda, Konfüçyan felsefeye dayalı dış politika iddialarına karşın, uluslararası olarak tanınmış tüm norm ve değerleri ihlal etmektedir (Sayın, 2014). Son yıllarda Çin'in Güney Çin Denizi'nde izlemiş olduğu saldırgan politikada bu hususa bir örnek teşkil etmektedir. Çin uzun bir süreden beri Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı deniz bölgelerinde hak iddia etmektedir. Yakın zamanda, bu sahada komşularının yanı sıra, ABD ve onun Avustralya gibi müttefiklerini de tedirgin eden bir takım faaliyetlere girişmiştir. Bu çerçevede Çin bölgedeki iddialarını daha aktif bir şekilde takip etmek için sahil güvenlik birimlerini kullanmış, Vietnam'ın münhasır ekonomik bölgesindeki tartışmalı sulara bir petrol kulesi yerleştirmiş ve bölgedeki bazı adalarda, Çin askeri uçaklarının inişine imkan tanıyacak genişlikte iniş pistlerini de içeren, islah ve inşaat çalışmaları gerçekleştirmiştir (Varrall, 2015, s. 11).

Diğer taraftan çağdaş Çin politik değerlerinin (Çin tarzı sosyalizm) başarısı ile Çin'in yumuşak gücü arasındaki bağlantı da son derece tartışmalıdır. Çin'in iç politik sistemi dikkate alındığında, bu sistemin Çin'in yumuşak gücüne katkıda bulunduğu ilişkin söylemler iddia seviyesinde kalmaktadır. Çinli entellektüellerin Çin'in politik kurumlarının özgür, demokratik ve güçlü bir Çin yarattığı ve bu Çin'in de başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada büyük bir etki uyandırdığı yönündeki iddialarının çok da gerçeği yansıtmadığı söylenebilir. Öncelikle Pekin, Çin'i gerçek manada "özgür" ve "demokratik" bir devlete dönüştürmek için halen çok yol almalıdır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2019 yılı Dünya Raporu'na göre¹³ Çin halen yaygın insan hakları ihlalleri

13 İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2019 Dünya Raporu'nun Çin ile ilgili bölümünde şu ifadeler yer almaktadır: Çinli otoriteler Çin'in kuzeybatı bölgesindeki Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde aralarında Uygurlar ve etnik Kazaklar'ın da yer aldığı 13 milyon Müslüman Türk'e karşı ciddi seviyede baskı ve sistematik istismar uygulamaktadır. Söz konusu otoriteler büyük ve cebri kaybolma vakaları yaşamaktadır ve bazı gözaltına alma vakalarında gözaltına alınanlara kötü davranmakta ve günlük yaşama yaygın bir şekilde müdahalede bulunmaktadır. Tibet'te uygulanmaya başlanan bazı yeni düzenlemeler sosyal faaliyetlerin bazı geleneksel formlarını (dinsel ayinler de buna dahildir) dahi yasadışı ilan etmektedir. İnsan hakları savunucuları keyfi gözaltılara maruz kalmakta, hapse atılmakta ve cebri kaybolma vakaları yaşamaktadır. Hükümet, internet, kitle iletişimi ve akademi üzerindeki sıkı kontrollerini devam ettirmektedir. Çinli otoriteler dini topluluklar üzerinde de baskı uygulamakta olup, bu çerçevede Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde İslam'ı yasaklamakta, Henan ilindeki Hıristiyanları baskı altında tutmakta ve Ningxia'deki Hui Müslümanlarını sıkı kontrollere tabi tutmaktadır. Yine Çinli otoriteler toplum üzerindeki kontrollerini artırmak için geniş çaplı gözetim

ile politik haklardaki genel kısıtlamalardan mustarıptir. Pekin Olimpiyatları çerçevesinde gerçekleştirilen meşale koşusunun İngiltere, Fransa ve Amerika'daki ayaklarında Çin karşıtı protestocuların öfkesi, Pekin'in baskıcı politikalarına yönelik geniş çaplı antipatiyi ortaya koymakta ve Çin'in yumuşak gücünün esasen ne kadar kırılğan olduğunu da gözler önüne sermektedir (Suzuki, 2010, s. 206-207).

Diğer taraftan kendisinin barışçıl olduğu yönündeki söylemi Çin'in diğer devletleri saldırgan ve yayılmacı olarak görmesine de önemli oranda katkıda bulunmaktadır. Bu durum Japonya ve ABD için geçerli olsa da, Çin'in seçici ve basmakalıp kendi ve ötekiler bakış açısı yüksek seviyeli bir güvensizlik ve şüphe yaratmaktadır. Çin'in kuşatma mantığı Çinli politik elitlerin uluslararası arenayı tehditlerle dolu bir yer olarak görmelerine sebebiyet vermektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, Çin pasifizmin Konfüçyan değerlerine karşın güç kullanımına yönelik önemli bir eğilim göstermektedir. Abartılı tehdit hassasiyeti dolayısıyla, objektif açıdan Çin'i tehdit etmesi mümkün olmayan bir durumla mücadele etmek için dahi Çin güç kullanmaktan çekinmeyecektir. Üstelik bu abartılı tehdit algısının bir sonucu olarak, Çin'in bu tehditle mücadele etmek için orantısız güç kullanması da muhtemeldir. Yine de böyle bir durumda, Çin'in her zaman için güç kullanımının savunmacı bir doğaya sahip olduğunu iddia etmesi de muhtemeldir (Şimalçık, 2016, s. 70-71).

Görüldüğü üzere Çin özellikle Mao döneminin ardından gerçekleştirdiği ekonomik kalkınmanın meyvelerini uluslararası politik arenada bir güç haline gelerek toplama isteği çerçevesinde, kendisini batı medeniyetinden farklı bir noktada konumlandırmak için ahlaki değerleri ön plana çıkaran Konfüçyüsçülük felsefesini benimsemiştir. Böylelikle emperyalist batı medeniyeti karşısında, barışçıl bir güç olarak kendini konumlandırmak istemişse de, Doğu Türkistan ve Güney Çin Denizi örneklerinin yanı sıra ülkedeki yaygın insan hakları ihlallerinde de görüldüğü üzere takındığı sertlik yanlısı tutum, bu imajın büyük ölçüde bir illüzyondan başka bir şey olmadığını, başta komşuları olmak üzere, tüm dünya devletlerine göstermiştir.

CHC ve Uluslararası Örgütler

Dünya hegemonyasının kendini evrensel normlar üzerinden ifade ettiği en önemli mekanizmalardan biri de uluslararası örgütlerdir. Bu açıdan uluslararası örgütler, hegemonyanın kurumları ve ideolojisinin geliştiği bir süreç olarak işlev görürler. Bu çerçevede uluslararası örgütler dominant ekonomik ve sosyal güçlerin yayılmasını kolaylaştırırlar, aynı zamanda üzerinde hakimiyet kurdukları çıkarlarda yapılan düzenlemelerin en az tepkiyle gerçekleşmesine olanak tanırırlar. Uluslararası kurumlar ve kurallar genelde hegemonya kuran devlet ile başlar. Dominant devlet, hegemonyanın devletlerarası yapı içindeki güç hiyerarşisine göre diğer devletlerin rızasını garanti altına almayı amaçlar. Hegemonun iradesini ve çıkarlarını temsil eden bu örgütlere resmi katılım dominant güçlerin lehine işlev görür. Reel siyasi ve ekonomik güç resmi karar

sistemleri kurmaktadır. 2018 yılında hükümet DNA ve ses örneklerini de içeren geniş çaplı biyometrik verileri toplamaya devam etmiş, bu verileri otomatik gözetim amaçlı olarak kullanmış, ulusal çapta "sosyal kredi sistemi" adı verilen bir ödül ve cezalandırma sistemi geliştirmiş ve muhalifleri engellemek için "büyük data" adı verilen bir polisye program geliştirerek ve uygulamaya koymuştur. Tüm bu sistemler hukuken ve uygulamada etkili bir kişisel gizliliği koruma düzenlemesi olmaksızın hayata geçirilmiştir ve insanlar genellikle bilgilerinin toplandığından haberdar olmadıkları gibi, bu bilgilerin nasıl toplandığından ve ne şekilde saklandığından da bihaberlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Human Rights Watch, 2019.

verme süreçlerini belirler gibi gözükse de, gücü belirleyen ve onu farklı düzeylerde temsil eden gayri resmi bir etki alanı mevcuttur (Cox, 2013, s. 563-564). Bu nedenle küresel manada hegemon haline gelebilmesi için Çin'in de bu şekilde bir örgüt yapısı kurgulanması gerekmektedir.

Mao dönemindeki Çinli liderler ülkenin fakirliği ve politik izolasyonu nedeniyle Birleşmiş Milletler (BM) ve uluslararası sistemdeki diğer önemli kurumlar ile çok az etkileşime geçmişlerdir. Bununla birlikte 1970'li yıllarda Amerika tarafından tanınması ve hayata geçirilen reformlar ve açılım politikalarını takiben, Çin'in diplomatik bakış açısında ve faaliyetlerinde önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. Çin, BM'ye girmiş, uluslararası ticaretteki rolünü artırmış ve uluslararası gelişmelere daha fazla ilgi duymaya başlamıştır. Günümüzde Çin adil bir şekilde kurgulanmış kurumların meşruiyetini ve adil kurallar ile karar alma süreçlerini olduğu kadar kendisinin güç kullanımına imkan tanıyacak kadar esnek düzenlemeleri de takdirle karşılamakta ve bu tür kurumlara üyelik yoluyla bağlanmaktadır (Mazarr ve diğerleri, 2018, s. 25-26).

Çinli liderlerin uluslararası örgütlere katılım göstermek istemelerinin çeşitli nedenleri bulunmakta olup, bu hususa ilişkin ilk neden, Çin'in üstün ya da en azından diğer ülkelerle aynı seviyede olan uluslararası arenadaki etki gücünün garanti altına alınmak istenmesidir. İkinci neden, kurallara ve çok-taraflı karar alma mekanizmalarına dayanan uluslararası düzenin devlet davranışlarına ve uluslararası ilişkilere getirdiği istikrar, öngörülebilirlik ve meşruiyetin Çinli liderler tarafından takdir edilmesidir. Üçüncü neden, batılı değerleri yansıtan düzenin unsurlarının insan hakları, demokrasi veyahut da ABD'nin askeri gücünün artışına yaptığı vurguya Çin'in itirazıdır. Dördüncü neden, özellikle düzenin kurallarının ihlal edilmesi ve karar alma mekanizmasının göz ardı edilmesi şeklinde tezahür eden ABD'nin vurdumduymaz politikalarına karşı duyulan kızgınlıktır. Beşinci neden ise, Çin'in bireysel özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri ön plana çıkaran Amerikan ve Avrupalı güvenlik politikalarına karşı duyduğu şüphe (Mazarr ve diğerleri, 2018, s. 27-31).

Bu alanda özellikle dünya para sistemi ile ticaret ilişkilerini yöneten kurallara ilişkin bir uluslararası örgüt yapısının kurgulanması müstakbel bir hegemon için son derece önem taşımakta olup, bu tür örgütler temelde hegemonun ekonomik yayılmasını teşvik etmek için dizayn edilmektedirler (Cox, 2013, s. 564). Günümüzde Amerikan hegemonyasının altyapısının (ekonomik sistem) yayılmasında ve kabulünde etkili olan uluslararası örgüt yapısı, büyük ölçüde Temmuz 1944'te ABD ile müttefikleri tarafından New Hamisphere'in Bretton Woods kasabasında kurgulanmıştır. Bretton Woods Sistemi olarak adlandırılan ve büyük ölçüde bir Amerikan-İngiliz birlikteliğinin ürünü olan sistem çerçevesinde IMF, Dünya Bankası ve daha sonra DTÖ haline gelecek olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'ndan (GATT) oluşan bir ekonomik yapı oluşturulmuştur. Zaman içerisinde bu kurumların sadece büyük güçlerin ve özellikle de ABD'nin değerlerini ve politika önceliklerini temsil ettikleri ileri sürülmeye başlanmıştır (Balaam & Dillman, 2015, s. 227. ve Gilpin, 2016, s. 167).

ABD, hem IMF'de hem de Dünya Bankası'nda çok özel bir konuma sahiptir. Söz konusu kurumlar oluşturulurken, onların yapıları, konumları ve yetkileri büyük ölçüde ABD tarafından tespit olunmuştur. Ayrıca, ABD'nin Dünya Bankası'nda başkanlık seçimlerini etkileme gücü son derece fazladır ve bankanın başkanları daima ABD

vatandaşı olmuştur. Dünya Bankası'nda ABD'nin oy ağırlığı yüzde 15.98 iken, Çin'in oy ağırlığı ise yüzde 4.45 seviyesindedir (The World Bank, 2018a). Bu nedenle seçimlerde en büyük oy hakkına sahip olan ABD'nin örgüt içerisinde kararların alınmasında da önemli bir ağırlığının bulunduğu söylenebilir.

Diğer taraftan IMF Governörler Kurulu'nun kararı ile 15 Aralık 2010 tarihinde kabul edilen "IMF-Fon 2010 Kota ve Yönetim Reformu" çerçevesinde alınan kararların, 26 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte Çin'in örgüt içerisindeki oy oranı yüzde 3.8'den yüzde 6.09'a yükselmiş ve böylece Çin, yüzde 16.52 oy payına sahip ABD ile yüzde 6.15 oy payına sahip Japonya'nın ardından üçüncü sıraya yükselmiştir (IMF, 2018b). Yine de, örgüt içerisinde bir kararın alınabilmesi için gerekli oy oranının yüzde 85 olduğu hususu göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin onayı olmaksızın bir kararın çıkarılabileceğinin pek de mümkün olmadığı görülmektedir (Sarıöz Gökten, 2013, s. 152. ve Woods, 2003, s. 92).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin ekonomik çıkarlarının daha büyük oranda uluslararası açıklığı gerekli kılmasının tetiklediği süreç, bu açıklığın gerektirdiği ticari liberalizasyon için gümrük tarifelerinin azaltılmasında bir forum işlevi görmek üzere GATT'ın hayata geçirilmesine neden olmuştur. 1 Ocak 1995 tarihinde DTÖ'ye dönüşen yapıya, Çin ancak 11 Aralık 2001 gibi geç bir tarihte üye olmuştur. Örgütün Bakanlar Konferansı ve Genel Konsey gibi organlarının toplantılarında her bir üyenin sadece bir oy hakkı bulunmaktadır. Böyle bir rejimin oluşturulmasında etkili olan üye devletlerin güç politikası kabiliyetleri, aynı zamanda onların örgütü manipüle etme yeteneklerini de belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyanın rezerv parası olan dolara sahip olması nedeniyle dünyadaki ticari akımlar üzerinde önemli bir etkisi bulunan ve dünyanın en büyük ithalatçısı olan ABD'nin DTÖ'deki en etkili aktör olduğu söylenebilir (Sen, 2003, s. 136-138; World Integrated Trade Solution, 2018; World Trade Organization, 2013. ve World Trade Organization, 2018).

Hem IMF hem de Dünya Bankası ile DTÖ, ABD politikasının mutlak enstrümanları olarak değerlendirilebilir. Bir ölçüde, söz konusu kurumlar ABD destekli hedeflerin ve politikaların meşrulaştırılması ve tüm dünyaya yayılması için dizayn edilmişlerdir. Fon ile bankanın, tarafsız ve görünüşte teknik olan tavsiyelerinin, ABD tarafından yapılacak doğrudan bir müdahaleye nazaran ulusal hassasiyetlere karşı daha az saldırgan görülebileceği düşüncesiyle oluşturulduklarını söylemek mümkündür (Woods, 2003, s. 92-93). Görüldüğü üzere Çin'in Amerikan hegemonyasının temelini oluşturan ekonomik sistemin yapı taşları olan uluslararası örgütlere üyeliği bulursa da, bu örgütlerin tamamının yönetiminde ABD'nin etkin olduğu, buna karşılık Çin'in bu örgütlerin hiç birinde yönlendiriciliğinin bulunmadığı söylenebilir.

Bu durumun farkında olarak, kendi hegemonya altyapısını inşa etmek isteyen Çin'in attığı en önemli adımlardan biri ise 25 Aralık 2015 tarihinde yürürlüğe giren Asya Altyapı Katılım Bankası'dır. Çin'in öncülüğünde kurulan bankanın, Pekin'in dünyada giderek artan ekonomik ve diplomatik rolüne paralel olarak Dünya Bankası'na rakip olacak bir potansiyele sahip olduğu söylenmektedir. Asıl amacı Asya'daki enerji, ulaştırma ve altyapı projelerini desteklemek olan 100 milyar dolar sermayeli bankanın en büyük hissedarı yüzde 30'luk payı ile Çin'dir. Kurucu üyeleri arasında Rusya Federasyonu (RF), Hindistan, İngiltere, Almanya, Avustralya ve Güney Kore gibi ülkelerin de yer aldığı

Asya Altyapı Yatırım Bankası'na karşı çıkan ABD ve Japonya ise söz konusu örgüte katılım göstermemişlerdir (BBC, 2015. ve Euronews, 2016). Halen 57 üyesi bulunan Çin'in öncülük ettiği girişimin gerek üye sayısı gerekse de kapsam açısından Amerika'nın liderliğindeki 189 üyeli Dünya Bankası'na bir alternatif olması kısa ve orta vadede mümkün gözükmemektedir.

Amerikan hegemonyasının üst yapısını oluşturan değerleri tüm dünyaya yayan ve meşrulaştıran en önemli uluslararası örgütler ise hiç kuşkusuz yine İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hayata geçirilen BM ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'dür. Üye ülkelerin ödeme güçleri ile orantılı olarak katkı payı ödedikleri ve ödeme güçlerinin belirlenmesi için üye ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılası'nın (GSMH) esas alındığı BM bütçesine yüzde 22'lik oranla en fazla katkı veren ülke ABD'dir. Çin ise yüzde 2.05'lik oranıyla katkıda bulunan ülkeler arasında 9. sırada yer almaktadır (The United Nations, 2018). Bu nedenle, her iki ülke de BM'nin en etkili organı olan Güvenlik Konseyi'nde temsil edildiği için veto hakkına sahip olsalar da, ABD'nin kuruluşuna da ön ayak olduğu örgütte, en fazla katkı yapan ülke olarak son derece etkin olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan ABD'nin kuruluşuna öncülük ettiği bir diğer örgüt olan NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesini takiben, Varşova Paketi'nin çökmesi üzerine dünyanın en kapsamlı ve güçlü askeri yapılanması olarak alanında rakipsiz bir örgüt haline gelmiştir. Amerika 2016 yılında 664 milyar dolarlık savunma harcamasıyla NATO bütçesinin tek başına yüzde 72'sini karşılamıştır. Bu harcamayla ABD geri kalan 28 NATO üyesinin toplam bütçelerinin iki katından daha fazla harcama gerçekleştirmiştir. Bu oran ABD'nin GSMH'nin yüzde 3.61'ine tekabül etmekte olup, aynı dönemde NATO üyesi olmayan ÇHC 215 milyar dolarlık savunma harcamasıyla GSMH'nin yüzde 1.9'u oranında bir harcama gerçekleştirmiştir (Los Angeles Times, 2017). Ayrıca ABD 2017 yılında 610 milyar dolarlık savunma harcamasıyla dünya genelinde savunmaya yapılan harcamaların üçte birini tek başına yapmıştır. ABD'nin savunma bütçesi, ikinci sıradaki Çin'in askeri harcamalarının 2.2 katını bulmakta olup, aynı dönemde Çin'in savunma harcamaları ise yaklaşık yüzde 2.6 oranındaki artışla 228 milyar dolara ulaşmıştır (Deutsche Welle, 2018).

Özellikle SSCB'nin dağılması sonrasında Varşova Paketi'nin çökmesi nedeniyle rakipsiz kalan ABD'nin öncülüğündeki NATO'nun askeri alandaki etkisini sınırlandırmak ve dengelemek isteyen Çin, 2001 yılında Şangay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) dönüşecek olan Şangay Beşlisi'nin¹⁴ kuruluşuna 1996 yılında öncülük etmiştir. Kuruluş gerekçesi üye devletler arasında SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan başta sınır sorunları olmak üzere farklı güvenlik endişelerini minimize etmek olan ŞİÖ'nün, üye devlet sayısı ve kendisine yüklenen misyonun sınırlılığı dikkate alındığında başlangıçta bölgesel bir güvenlik örgütü olarak tasarlandığı söylenebilir (Demirtepe & Erdoğan, 2013, s. 85).

2004 yılına gelindiğinde ÇHC devlet başkanı Hu Jintao, "üç şeytan" olarak adlandırdığı terörizm, aşırılıkçılık ve ayrılıkçılıkla mücadele için ŞİÖ'ne olan ihtiyaca yeniden dikkat çekmiş olup, takiben mücadele edilmesi gerekli olan bu üç şeytana, uyuşturucu kaçakçılığı ile uluslararası suç da ilave edilmiştir. Kazakistan'daki 2005 Astana Zirvesi öncesinde RF ve Çin, "21. Yüzyılda Dünya Düzenine İlişkin Deklarasyon" ile stratejik amaçlarını daha da ayrıntılandırmışlardır. Moskova'daki toplantının ardından Hu ile Putin, "dünya

¹⁴ Şangay Beşlisi'ne üye olan devletler Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan.

meselelerinde tekell” oluşturmaya amaçlayan, dünyayı “liderler ve takipçileri” olarak ikiye bölmek isteyen ve diğer ülkelere “sosyal kalkınma modelleri empoze etmeye” çalışan herhangi bir gücün (ABD’yi işaret etmektedirler) bu yöndeki çabalarını reddeden bir “dünya düzeni”ne ilişkin ortak bir deklarasyon yayınlamışlardır (Carroll, 2011, s. 2).

Çin’in bölgesel hegemonya çabaları çerçevesinde attığı adımlara ABD’nin Asya’da yeni ittifaklar kurarak cevap vermesi, Asya temelindeki hegemonya mücadelesinin artmasına da neden olmuştur. Özellikle 11 Ocak 2017 tarihinde ÇHC Devlet Konseyi’nin yayınladığı Beyaz Kitap’ta, Çin’in Asya-Pasifik bölgesine yönelik bölgesel iddialarına ilişkin ifadeler de yer almaktadır. Bu tarihe kadar Pekin’in güvenlik politikaları rejim istikrarı, egemen bütünlük ve Asya’da güç mücadelesi/değişimine ilişkin “hayati ulusal çıkarların” korunması çerçevesinde şekillenmiştir. Yakın zamana kadar “hayati çıkar”, Çin’in her zaman için dillendirdiği özel egemenlik meseleleri olan Tayvan, Tibet ve Sincar olarak anlaşıldı. Ancak bu terim, özellikle Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi’ndeki Senkaku Adaları’nın¹⁵ da eklenmesiyle, daha da genişletilmiştir (Shah, 2017, s. 7).

Bunun en önemli nedeni ise deniz sahasının Çin için artan önemidir. Kara komşuları olan SSCB ve Hindistan ile ilişkilerinin gergin olması ve merkezi planlamaya dayanan ekonomik sistemi dolayısıyla Çin, Soğuk Savaş döneminde daha çok kıtasal meselelerle ilgilenmiştir. Ancak SSCB’nin dağılması, 1980’li yıllardaki Açık Kapı reformlarının tetiklediği ihracat önderliğindeki ekonomik büyüme patlaması ile kıyı şeridindeki nüfusun artması gibi nedenlerle Çinli liderler özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde gözünü deniz sahasına çevirmeye başlamışlardır. Çin, ticaretinin yaklaşık %85’ini deniz yoluyla gerçekleştirmektedir. Ayrıca 2010 yılında dünyanın en büyük gemi imalatçısı haline dönüşmüş ve bu durum ülkede milyarlarca dolar kazanan ve yüzbinlerce insana istihdam sağlayan çok sayıda şirket yaratmıştır. Ekonomik gelişiminin yabancı pazarlara ve enerji ithalatına bağımlı olması ülkenin en büyük handikaplarıdır. Bu husus Pekin’de, Çin’i dünyaya bağlayan deniz yolu hatlarının potansiyel kırılganlığı hususunda endişe uyandırmaktadır (MacDonald, 2013, s. 9).

Bu nedenle Çin gözünü yakın çevresindeki deniz sahalarına dikmiştir. Bu sahalardan

15 Japonya ile Çin arasında Doğu Çin Denizi’ndeki adalardan kaynaklanan anlaşmazlık yeni değildir. 1960’lı yılların sonu ve 1970’li yılların başında, özellikle Amerika, Okinawa’yı Japonya’ya iade ederken, Pekin ile Taipei, Japonya’nın ada zinciri üzerindeki iddialarını protesto etmişlerdir. Bu çerçevede Doğu Çin Denizi’ndeki Senkaku Adaları üzerindeki mevcut anlaşmazlığın her iki ülkenin de adalar üzerindeki tarihi iddialarına dayandığı söylenebilir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler problemi daha da alevlendirmiş ve her iki ülke de konuya ilişkin milliyetçi söylemlerini artırmıştır. Bu gelişmeler genel olarak iki başlık altında toplanabilir. Bu gelişmelerden ilki Çin’in yükselişidir. Çin ekonomik ve askeri olanaklarını artırdıkça, Çin ile Japonya arasındaki ilişkiler “güç geçişi” perspektifi çerçevesinde anlaşılmaya başlanmıştır. Japonya şuan üçüncü ekonomik durgunluk devresini yaşarken, Çin GSYİH açısından dünyanın iki numaralı ekonomisidir ve küresel yavaşlamaya karşı yükselişini sürdürmektedir. Esas önemli olan nokta ise, Çin’in dünyanın her yerinde artmakta olan ekonomi ve güvenlik alanlarındaki çıkarlarının, ona kıtasal bir aktörden küresel bir deniz gücüne dönüşme fırsatını sunmasıdır. İkincisi ise Amerika’nın özellikle son yıllarda yönünü önemli ölçüde Asya’ya çevirmesidir. Amerika imkanlarını Orta Doğu’dan Asya-Pasifik bölgesine aktarma ve bölgedeki stratejik rolünü güvence altına alma arayışındadır. Ama Japonya ile güvenlik ittifakı olmaksızın bölgede askeri olarak faaliyet göstermesi çok da mümkün gözükmemektedir. Aynı zamanda Amerika bölgesel istikrara vurgu yapmakta ve Çin’le de uygulanabilir bir ilişki arayışı içerisinde. Çin ve Japonya söz konusu anlaşmazlıktaki ana aktörler olsalar da, Doğu Çin Denizi’ndeki çatışmanın Amerika ve diğer oyunculara da geniş kapsamlı etkileri olmaktadır. Çin, Japonya ve Amerika’nın sorunu barışçıl bir şekilde çözümlenmesi bölgesel istikrarı etkileyecek ve Çin’in Güney Çin Denizi’nde bazı Güneydoğu Asya ülkeleriyle olan anlaşmazlıklarının yanı sıra Japonya’nın Güney Kore ve Rusya ile olan anlaşmazlıklarını da içeren Asya Pasifik bölgesindeki diğer çatışmaların çözümüne de emsal teşkil edecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Zhao, 2012, s. 47-50.

biri olan Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetleri bölgesel ve küresel bir anlaşmazlığa neden olmuştur. Bu anlaşmazlık ilk defa, Çin'in 2000 yıllık bir geçmişe göndermede bulunarak tüm deniz üzerinde hak iddia ettiği 1947 yılında patlak vermiştir. Ancak bu iddia Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei, Endonezya ve Tayvan tarafından reddedilmiştir. Tayvan ve Filipinler ile olan eski ticaret anlaşmalarındaki yükümlülükler dolayısıyla Amerika'da bölgeye müdahildir. Üstelik Güney Çin Denizi hem Amerikan donanması hem de petrol akışı için kritik bir taşıma güzergahıdır. Ayrıca Amerikan petrol devleri, kıyıdaş devletlerle arama anlaşmaları da imzalamışlardır. Anlaşmazlık Spratly ve Parsleys adaları ile Tonkin Körfezi'ndeki gibi çeşitli sınırları da içine alan bölgedeki adaları, sığ kayalıkları ve sahilleri de içermektedir. Bölgedeki devletlerin çıkarları avlanma bölgelerindeki haklar ile Güney Çin Denizi'nde denizin altındaki bazı bölgelerde ham petrol ve doğalgaz araştırmaları ve önemli taşıma hatlarının stratejik kontrolleri etrafında dönmektedir (Jawli, 2016, s. 85-86).

Özellikle Beyaz Kitap deniz anlaşmazlıklarının taraflarının “tarihsel gerçeklere” saygı göstermelerini ve doğrudan danışma ve müzakerelere geçmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu tür müzakereler uluslararası hukukla ve özellikle de BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile de uyumlu olmalıdır. Ancak Çin'in bu bölge hususundaki atak tavrı bu önerilerle kesin bir zıtlık teşkil etmektedir. Çin 1992 yılında kabul ettiği Karasal Deniz Alanı ve Bitişik Bölgeler Yasası'nda tüm Güney Çin Denizi üzerinde hak iddia etmektedir. Ayrıca bu hususa ilişkin gerekçesini jeolojik özelliklere ilişkin bilimsel iddialara değil, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nce tanınmayan tarihsel iddialara dayandırmakta ve deniz sahasındaki komşularıyla büyük bir anlaşmazlık alanı yaratmaktadır. Tüm kıyıdaş devletler Çin'in bu tür iddialarını reddetmekte ve diplomatik ve askeri destek için Amerika'ya yaslanmaktadır (Shah, 2017, s. 5. ve MacDonald, 2013, s. 11). Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin Güney Çin Denizi'nde oldukça önemli bir varlığı bulunmaktadır ve Çin'in deniz üzerindeki iddialarını geçersiz kılmak için rutin olarak bölgede devriyeler gerçekleştirilmektedir. Bu devriyeleri devam ettirerek Güney Çin Denizi sularında uluslararası seyir serbestisini sağlamaktadır. Çin, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi de dahil bu tür iddiaları tanımamakta ve antik çağlardan beri bu bölgeler üzerinde kontrolü olduğunu iddia ederek, eğer herhangi bir anlaşmazlık varsa bunun ilgili devletler arasında doğrudan çözümlenmesi gerektiğini iddia etmektedir (Jawli, 2016, s. 96). Bölgedeki 51 küçük ada ve kayalıktan yaklaşık 44'ü üzerinde Çin, Filipinler, Vietnam, Tayvan, Malezya ve Brunei hak iddia etmektedir. Bu nedenle Amerika Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlığı kendi lehine çözmek için güç kullanabileceğini düşünmektedir. Böyle bir durumda Amerika bölgeye müdahale etmek zorunda kalabilir ve bu durumda da bölgede bir partnere ihtiyaç duyacaktır. Bu partner ise hiç şüphesiz bölgedeki Çin faaliyetlerinden kuşku duyan ve tedirgin olan Hindistan'dır (Jawli, 2016, s. 93).

Hindistan'ın Güney Çin Denizi'nde jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik açılardan büyük menfaatleri bulunmaktadır. Hindistan, ticari gemilerin Güney Çin Denizi'nde kesintisiz seyretmesini ve donanmasının bu sulara sürekli yer almasını istemektedir. Ayrıca Hindistan için Güney Çin Denizi bölgesi Asya-Pasifik bölgesiyle ticareti açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Hindistan'ın ticaretinin yaklaşık %55'i Güney Çin Denizi'nden geçmektedir. Bu nedenle bölgede barış ve istikrarın olmasında büyük bir yararı bulunmaktadır. Ayrıca Hindistan, Güney Çin Denizi'ne kıyıdaş devletlerle petrol ve gaz sektörünü de içeren çeşitli alanlarda ortak faaliyetler de yürütmektedir (Jawli, 2016, s. 89).

Bu nedenle Hindistan, Güney Çin Denizi'ne diplomatik erişimini "genişletilmiş komşuluk" politikası ile artırmıştır. Hindistan "genişletilmiş komşuluk" konseptini 2000 yılında diplomatik amaçlarını ilerletmek için hayatiyet arz eden Güney Asya'nın dışındaki alanlara ulaşmak için kullanmıştır. Güney Çin Denizi son yıllarda sıkı bir şekilde Hindistan'ın çıkar sahasına dahil edilmiş olup, bunun en güzel örneği Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)¹⁶ ile stratejik partner olarak kurduğu ilişkidir. İlave olarak Hindistan, Doğu Asya'daki önemli mevkiini korumak için, "Doğuya Hareket Politikası"nı da hayata geçirmiştir. Bu politikayla Hindistan bir taraftan Hint Okyanusu'nda üstünlük elde etmeyi amaçlarken diğer taraftan da Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki artan hegemonyasını sınırlandırmak istemektedir. Güney Çin Denizi'nin Çin Deniz Kuvvetleri tarafından tam manasıyla kontrolü, bu kuvvetleri Hint Okyanusu'na bakan Malakka Boğazı'na getirecektir. Burası Hindistan'ın arka bahçesine stratejik bir giriş noktasıdır ve Yeni Delhi sularını kontrol eden bu noktaya Çin'in ulaşmasından memnun olmayacaktır (Shah, 2010, s. 9-10. ve Jawli, 2016, s. 88).

Bu bağlamda Çin için ŞİÖ'nün "üç şeytanla" savaşmanın yanı sıra bölgesel güç dengesinde avantaj sağlamak ve ABD hegemonyasına alternatif bir "stratejik ortaklık" geliştirmek için de merkezi bir konumda olduğu söylenebilir. Söz konusu amaçların hayata geçirilmesinde Çin'in ŞİÖ'nün yanı sıra Doğu Asya Zirvesi ülkelerine ilave olarak Japonya ve Güney Kore ile birlikte katılım gösterdiği ASEAN+3 forumundan faydalanmaya çalıştığı da söylenebilir. ŞİÖ'nün daha fazla sorumluluk almasının ve daha kapsamlı bir örgüt haline gelmesinin Çin tarafından desteklenmesi, Çin'in "kapsamlı bir stratejik ortaklık" inşa etme amacını yansıtmaktadır (Carroll, 2011, s. 3).

Yine de iki nedenle Çin'in kurgulamaya çalıştığı örgüt sisteminin başarılı olması mümkün gözükmemektedir. Bunlardan ilki Amerikan hegemonyasının temelini teşkil eden örgüt yapısının oluşturduğu uluslararası rejimin, işbirliği için, böyle bir rejimin hiç olmaması haline göre, daha tercih edilebilir bir kurumsal ortam sunmasıdır. Bu nedenle söz konusu rejimi devam ettirmek, yerine yeni bir şey koymaktan çok daha kolaydır. Çünkü bu tür rejimler, devletler arasındaki anlaşmaları ve bu anlaşmaların ademi merkezîyetçi uygulamalarını kolaylaştırmakta, aynı zamanda işlem maliyetlerini azaltarak işbirliği olasılıklarını artırmaktadır (Keohane, 2005, s. 244). Ayrıca gerek üye sayısı gerekse kapsadığı alan açısından Çin'in başını çektiği örgütlerin, ABD'nin öncülük ettikleriyle kıyaslanması mümkün değildir. Bu noktada mevcut hegemon ABD'nin dünyada etkin olan gerek ekonomik gerekse politik uluslararası örgütlerde büyük bir hakimiyetinin ve yönlendiriciliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Ve bu üstünlüğün yakın gelecekte Çin tarafından ele geçirilmesi çok da kolay gözükmemektedir.

Sonuç

Gramsci tarafından ulusal bir çerçevede tanımlanan hegemonya kavramı, Neo-Gramşiyen düşünürler tarafından geliştirilerek, uluslararası sisteme uygulanmış ve dünya hegemonyasının açıklanması için de kullanılabilir hale getirilmiştir. Neo-Gramşiyen perspektiften bir devletin içerisinde doğan toplumsal sınıfın değerlerinin uluslararasılaşması yoluyla dünya hakimiyetinin/hegemonyasının gerçekleştiği ifade edilmektedir.

¹⁶ Üye ülkeler: Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur (kurucu üyeler), Brunei (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya (1999).

Bu çerçevede Birleşik Eyaletler genel olarak dünyanın ilk hegemon devleti olarak kabul edilmekte olup, takiben hegemon konumun 19. yüzyılda İngiltere'ye ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise ABD'ye geçtiği iddia edilmektedir. ABD'nin hegemonyasının kabulünde, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu yapıda, rakip kutbun lideri olan SSCB'nin neden olduğu tehdidin büyüklüğü de göz önünde bulundurulmalıdır. Sistemdeki temel hegemon olarak halen ABD kabul edilse de özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, dünyadaki iki kutuplu sistemin dağılmasının yarattığı istikrarsızlığın yanı sıra ekonomik olarak gerileyişinin de etkisiyle yeni krizlerle karşılaşan Amerikan hegemonyasının geleceği, 2008 yılında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizi takiben daha yüksek bir sesle sorgulanmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan, Mao'nun ardından devlet başkanlığı görevini devralan Deng Xiaoping tarafından başlatılan piyasa ekonomisi temelli reformlarla hızlı bir büyüme yakalanan ÇHC'nin 2000'li yılların başında önemli bir ekonomik güç olarak belirmeye başladığı ve 2009 yılında dünyanın en fazla ihracat yapan ülkesi haline geldiği görülmektedir. Hatta mevcut projeksiyonlara göre yapılan tahminler çerçevesinde, 2020'li yıllarda ekonomik büyüklük olarak ABD'yi de geçerek dünyanın bir numaralı ekonomisi olacağı hususunda da iddialar bulunmaktadır. Bu durum ÇHC'nin küresel manada bir hegemonla dönüşüp dönüşmediğinin sıklıkla iddia edilmesine ve sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur.

Neo-Gramşiyen perspektiften yaklaşıldığında bir aktörün hegemon haline gelebilmesi için hem ekonomik hem de politik olarak bir güç merkezine dönüşmesi ve ekonomik ve politik değerlerini kurguladığı uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak, meşrulaştırması gerekmektedir. Bu açıdan hegemonya durumu analiz edildiğinde, ÇHC'nin etkileyici büyümesinin tetiklediği ekonomik gücüne rağmen, bunun büyük ölçüde dışarıdan finanse edilen bir ihracat ekonomisine dayanması dolayısıyla, söz konusu büyümenin son derece kırılgan olduğu ve ihrac pazarlarının daralması halinde ekonomik büyümesinin de sekteye uğrayabileceği iddia edilmekte olup, bunun en güzel örneği 2007-2009 küresel mali krizinde piyasaların daralması nedeniyle ÇHC'nin ihracatının azalmasına paralel olarak büyüme oranında yaşanan düşüştür.

Diğer taraftan küresel bir hegemonla dönüşmek için ÇHC'nin ekonomik altyapısına uygun bir de üst yapı yani sosyo-kültürel ve politik bir çerçeve kurgulaması da gerekmektedir. Bunun için Çin batının emperyalist geçmişine karşılık kendisini barışçıl bir güç olarak tanımlamak için, büyük ölçüde ahlaki değerleri ön plana çıkaran Konfüçyüsçülük'ü devlet politikası olarak benimsemiş ve kendisini tüm dünyaya bu şekilde tanıtmaya çalışmışsa da, özellikle sınırları içerisindeki Sincan-Uygur özerk bölgesinde uyguladığı şiddet yanlısı politika ve hak iddia ettiği Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı sahalarda giriştiği tek taraflı ve kışkırtıcı faaliyetlerin yanı sıra halen uygulamakta olduğu idam cezası ile yaygın insan hakları ihlalleri, Çin'in oluşturmaya çalıştığı bu imajı olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca Çin'in küresel bir hegemonla dönüşebilmesi için hegemonyasının temelini teşkil eden ekonomik ve politik değerleri, kurguladığı uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak, meşrulaştırması da gerekmektedir. Ancak Çin, NATO hariç, ABD hegemonyasının temelini teşkil eden örgütlerin tamamına üyedir. Bu örgütlere üye olmasının her şeyden önce ABD tarafından inşa edilen mevcut sistemi kabullenerek, meşrulaştırdığı iddia edilmektedir. Diğer taraftan bu örgütlerin karar alma mekanizmalarındaki ağırlığı da son derece düşüktür. Bunlara alternatif olarak kuruluşuna

öncülük ettiği Asya Altyapı Yatırım Bankası ile ŞİÖ gibi örgütlerin ise, ABD'nin öncülük ettiği kurumlara nazaran, gerek üye sayıları gerekse kapsadıkları alan açısından son derece yerel kaldıkları hususunda tartışmalar bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere Neo-Gramşçıyan perspektiften Çin'in hegemonya durumu analiz edildiğinde, Çin'in halen bir hegemonun sahip olması gereken niteliklerin pek çoğuna haiz olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda, en azından kısa vadede ABD'nin yerini alarak küresel bir hegemonya dönüşmesinin pek de mümkün olmadığı söylenebilir.

Kaynakça

- Amadeo, K. (2018). *China's economic growth: cause, pros, cons, future*. (Erişim Tarihi: 02.02.2018), <https://www.thebalance.com/china-s-economic-growth-cause-pros-cons-future-3305478>.
- Arrighi, G. (2010). *Adam Smith Pekin'de: 21. yüzyılın soykütüğü*. (İ. Yıldız, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Balaam, D.N. ve Dillman, B. (2015). *Uluslararası ekonomi politığına giriş*. (N. Uslu, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- BBC (2015). *Çin'den dünya bankasına rakip: Asya altyapı yatırım bankası*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/06/150629_asya_altyapi_bankasi.
- Bieler, A. ve Morton, A. D. (2004). A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change: Neo-Gramscian Perspectives in International Relations. *Capital and Class*, (82), 85-113.
- Carroll, W. E. (2011). China in the shanghai cooperation organization: hegemony, multi-polar balance, or cooperation in central asia. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(19), 1-8.
- CNN (2018). *Çin'in 2017 ihracat ve ithalat rakamları belli oldu*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <https://www.cnnturk.com/ekonomi/dunya/cinin-2017-ihracat-ve-ithalat-rakamlari-belli-oldu>.
- Cox, R. (2013). Gramsci, hegemonya ve uluslararası ilişkiler. (S. Durgun, Çev.) E. Diri (Ed.), *Uluslararası ilişkilerde anahtar metinler* (ss. 551-567). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Demirtepe, M. T. ve Erdoğan, İ. (2013). Bölgesel Çıkarlar ve küresel hedefler odağında Şanghay İşbirliği Örgütü. M. T. Demirtepe & G. Özkan (Eds.), *Uluslararası sistemde orta Asya: dış politika ve güvenlik* (ss. 83-103). Ankara: USAK Yayınları.
- Deutsche Welle (2018). *Dünyada savunma harcamaları 2 trilyon dolara yaklaştı*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <http://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-savunma-harcamalar%C4%B1-2-trilyon-dolarayakla%C5%9Ft%C4%B1/a-43611673>.
- Euronews (2016). *Türkiye'nin ortağı olduğu Asya altyapı yatırım bankası resmen faaliyete başladı*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <http://tr.euronews.com/2016/01/17/turkiye-nin-ortagi-oldugu-asya-altyapi-yatirim-bankasi-resmen-faaliyete-basladi>.
- Ferguson, N. (2011). *The West and the rest: the changing global balance of power in historical perspective*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/19251_090511ferguson.pdf.
- Fontana, B. (2013). *Hegemonya ve iktidar: Gramsci ve Machiavelli arasındaki ilişki üzerine*. (O. Gayretli, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Gilpin, R. (1999). *War and change in world politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, R. (2016). *Uluslararası ilişkilerin ekonomi politığı*. (M. Duran ve diğerleri, Çev.) Ankara: Kripto Basım Yayım Ltd. Şti.
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane defterleri*. (A. Cemgil Çev.) İstanbul: Belge Yayınları.
- Guillemette, Y. ve Turner D. (2018). *The long view: scenarios for the world economy to 2060*. OECD Economic Policy Paper No. 22. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <http://www.oecd.org/eco/growth/scenarios-for-the-world-economy-to-2060.htm>.
- Hu, S. (2007). Confucianism and contemporary chinese politics. *Politics & Policy*, 35(1), 136-153. doi: |<https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2007.00051.x>.
- Human Rights Watch (2019). *China Events of 2018*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/china-and-tibet#ea21f>.
- IMF (2018a). *China's economic outlook in six charts*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/07/25/na072618-chinas-economic-outlook-in-six-charts>.
- IMF (2018b). *IMF members' quotas and voting power, and IMF board of governors*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx>.
- Jacques, M. (2009). *When China rules the world*. New York: Penguin Books.
- Jawli N. (2016). South China Sea and India's Geopolitical Interests. *Indian Journal of Asian Affairs*, 29(1/2), 85-100.
- Kane, J. (2003). *Global civil society?*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keohane, R. O. (2005). *After hegemony: cooperation and discord in the world political economy*. Princeton: Princeton University Press.

- Lahtinen, A. (2015). China's soft power: challenges of confucianism and confucius institutes. *Journal of Comparative Asian Development*, 14(2), 200-226. <https://doi.org/10.1080/15339114.2015.1059055>.
- Layne, C. (2008). *China's challenge to US hegemony*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IR/IRreadingsbank/chinauscontain.ch08.6.pdf>.
- Los Angeles Times (2017). *President Trump wants other members of NATO to pay their fair share. Here's what that would look like*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <http://www.latimes.com/nation/la-na-nato-defense-spending-2017-story.html>.
- Lu, R. (2014). *China's neo-confucianism*. (Erişim tarihi: 05.06.2018), <http://foreignpolicy.com/2014/01/07/chinas-neo-confucianism/>.
- MacDonald A. P. (2013). China's maritime strategy: a prolonged period of formulation. *Canadian Naval Review*, 8(4), 9-13.
- Mazarr, M. J., Heath, T. R. ve Cevallos, A. S. (2018). *China and the international order*. California: RAND Cooperation.
- Morton, D. M. (2011). *Gramsci'yi çözümlemek*. (B. Baysal, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Nye, J. (2011). *The future of power*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <http://www.lawac.org/speech-archive/pdf/1596.pdf>.
- OECD Observer (2017). *China's economy*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), http://oecdoobserver.org/news/fullstory.php/aid/5844/China_s_economy.html.
- Office of the United States Trade Representative (t.y.). *The People's Republic of China*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>.
- Sandıklı, A. (2010). China: future's superpower?. A. Sandıklı (Ed.), *China: a new superpower* (ss. 39-64). İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Sarıöz Gökten, Y. (2013). *Hegemonya ilişkilerinin dünü bugünü ve geleceği: neo-Gramsci'ci bir bakış*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Sayın, Y. (2013). Konfüçyüs'ün yeniden keşfi ve Çin'in dış politikasında dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 223-237.
- Sayın, Y. (2014). *Confucianist transformation in the chinese foreign policy*. (Erişim tarihi: 05.06.2018), <http://www.strategicoutlook.org/asia---pasific/news-confucianist-transformation-in-the-chinese-foreign-policy-.html>.
- Sen, G. (2003). The United States and GATT/WTO system. R, Foot, S. N, MacFarlane & M, Mastanduno (Eds.), *US hegemony and international organizations: the United States and multilateral institutions* (ss. 115-139). New York: Oxford University Press Inc.
- Shah D. P. (2017). China's maritime security strategy: an assessment of the white paper on Asia-Pacific security cooperation. *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 13(1), 1-13. doi: 10.1080/09733159.2017.1317122
- Şimalçık, M. (2016). *Confucianism in chinese foreign policy: a strategic-cultural analysis of the south china sea dispute* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Groningen Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Hollanda.
- Smith, N. (2010). *Get used to it, America: we're no longer no. 1*. (Erişim Tarihi: 20.02.2019), <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2018-12-18/china-as-no-1-economy-to-reap-benefits-that-once-flowed-to-us>.
- Suzuki, S. (2010). The myth and reality of China's 'soft power'. I.Parmar & M. Cox (Eds.), *Soft power and US foreign policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives* (ss. 199-215). New York: Routledge.
- The Spectator Index (2017). *GDP per capita (ppp) growth between 2012-2017*. (Erişim tarihi: 04.06.2018), <https://twitter.com/spectatorindex/status/946848333775228933>.
- The United Nations (2018). *Birleşmiş Milletler teşkilatı*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1m>.
- The World Bank (2018a). *International bank for reconstruction and development subscriptions and voting power of member countries*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), <http://siteresources.worldbank.org/BODINT/Resources/278027-1215524804501/IBRDCountryVotingTable.pdf>.
- The World Bank (2018b). *The World Bank in China*. (Erişim tarihi: 02.06.2018), <http://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1>.
- The World Bank (2018c). *GDP growth (annual %)*. (Erişim Tarihi: 19.02.2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>.
- Uzmanpara (2018). *Çin'in ABD'ye karşı 1,2 trilyon dolarlık tahvil kozu*. (Erişim tarihi: 04.06.2018), <http://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/cinin-abdye-karsi-1-2-trilyon-dolarlik-tahvil-kozu/78000/78132/>.
- Varrall, M. (2015). *Chinese worldviews and chinese foreign policy*. Sydney: Lowy Institute.
- Wallerstein, I. (1983). The three instances of hegemony in the history of the capitalist world-economy. *International Journal of Comparative Sociology*, 24(1-2), 100-108.
- Wallerstein, I (2014). *Dünya-sistemleri analizi: bir giriş*. (E. Abadoğlu ve N. Ersoy, Çev.) İstanbul: bgst Yayınları.
- Wallerstein, I. (2015). *Amerikan gücünün gerileyişi: kaotik bir dünyada ABD*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Woods, N. (2003). The United States and international financial institutions: power and influence within the World Bank and the IMF, R. Foot, S. N. MacFarlane & M. Mastanduno (Eds.), *US hegemony and international organizations: the United States and multilateral institutions* (ss. 92-115), New York: Oxford University Press Inc.
- World Integrated Trade Solution (2018). *Top exporters and importers 2016*. (Erişim tarihi: 08.06.2018), <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>.
- World Trade Organization (2013). *Part III: rules, norms and enforcement*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/historywto_06_e.pdf.
- World Trade Organization (2018). *Members and observers*. (Erişim tarihi: 07.06.2018), https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.
- Yazan, Y. (2017). Tanrı'nın elinin Avrupa'ya dokunuşu(!): büyük savaş çağında ABD'nin zamansız hegemonya girişimi ve "tarihin vetosu". B. Gülboy & B. Akkuş (Eds.), *Birinci Dünya Savaşı'nı anlamak: uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde analizler* (ss. 51-101). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Zhao, Q. (2012). No war in the East China Sea. T. Arai, S. Goto & Z. Wang (Eds.), *Clash of national identities: China, Japan, and the East China Sea territorial dispute* (ss. 46-56). Washington: Wilson Center.